

Duże pędy poprzeczne w zderzeniach relatywistycznych jonów.

Konferencja QM05 – część II

Bożena Boimska

IPJ

Plan

- Wstęp
- Modyfikacje widm p_T w zderzeniach A+A
- Czy obserwujemy gaszenie jetów?
  - > oddziaływania $p(d)+A$
  - > korelacje azymutalne
- Podsumowanie
- Przyszłość HI

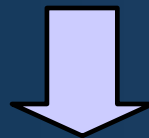

Wyniki z konferencji Quark Matter –

Budapeszt, sierpień 2005.

W **części I** było:

- * **charakterystyki globalne** (krotności, rozkłady prędkości)
- * **'flow'**
- * trochę o **'hard probes'** (cząstki z kwarkami ciężkimi, cząstki z dużym p_T).

W zderzeniach ciężkich jąder przy wysokich energiach tworzona gęsta, gorąca materia partonowa.

Duże p_T

Cząstki z dużym p_T :

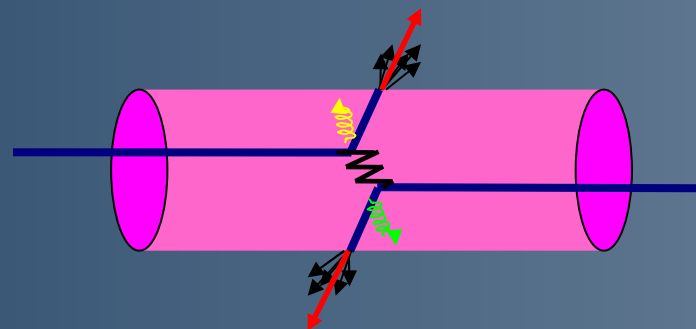
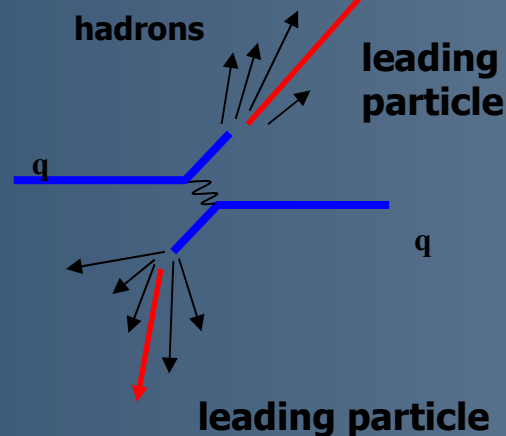
- * pochodzą z jetów
- * są produkowane w oddziaływaniach twardych w początkowej fazie zderzenia ($\tau \sim 1/p_T \sim 0.1 \text{ fm}/c$)
- * można policzyć przekrój czynny na ich produkcję metodami pQCD.

W zderzeniach A+A:

parton, który oddziaływał twardo, porusza się w ośrodku, który jest (jeszcze) gęsty i gorący

=> **cząstki z dużym p_T** (powstałe z fragmentacji tego partonu) **niosą informację o materii powstałej zaraz po zderzeniu.**

Schematic view of jet production

Dane:

Głównie z eksperymentów (BRAHMS, PHOBOS, PHENIX, STAR) przy akceleratorze **RHIC** w Brookhaven.

'Stare' dane:

Au+Au ($\sqrt{s_{NN}} = 200, 130, 19 \text{ GeV}$)

d+Au (200 GeV)

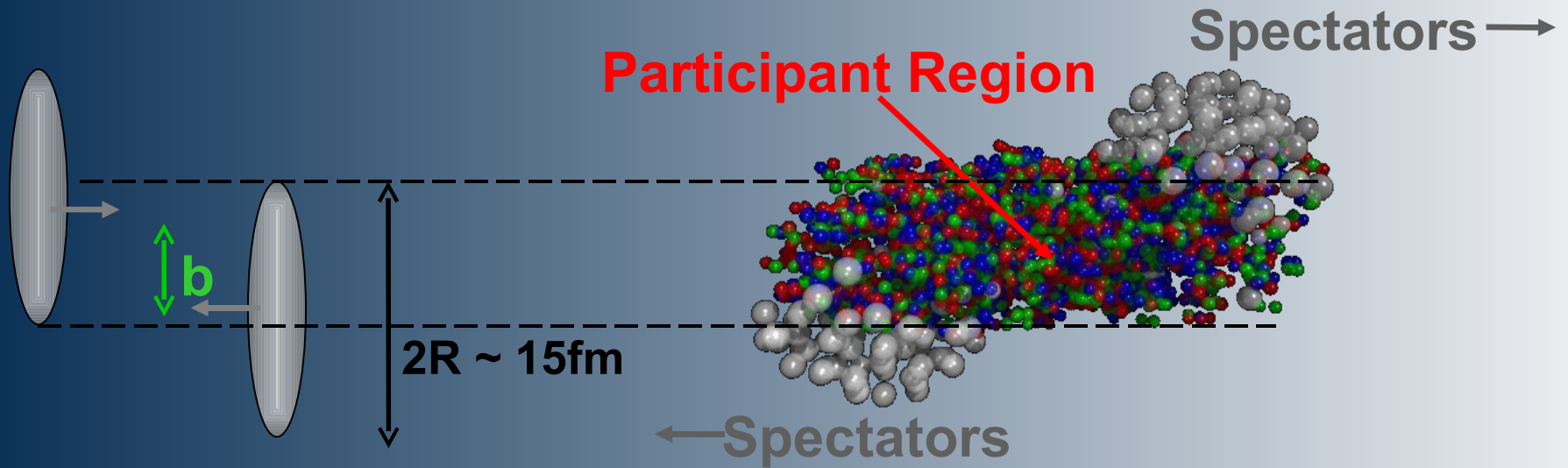
p+p (200 GeV)

Nowe dane:

Run4	Au+Au	200 GeV	„long run”, high statistics
	Au+Au	62 GeV	energy scan
Run5	Cu+Cu	200 GeV	system size
	Cu+Cu	62 GeV	energy scan
	Cu+Cu	22 GeV	

+ nowoopracowane dane z NA49 i NA57 (**SPS** w CERN) dla Pb+Pb@ $\sqrt{s_{NN}} = 17 \text{ GeV}$.

Wyznaczanie centralności

Mniejszy parametr zderzenia b

Większy obszar zderzenia

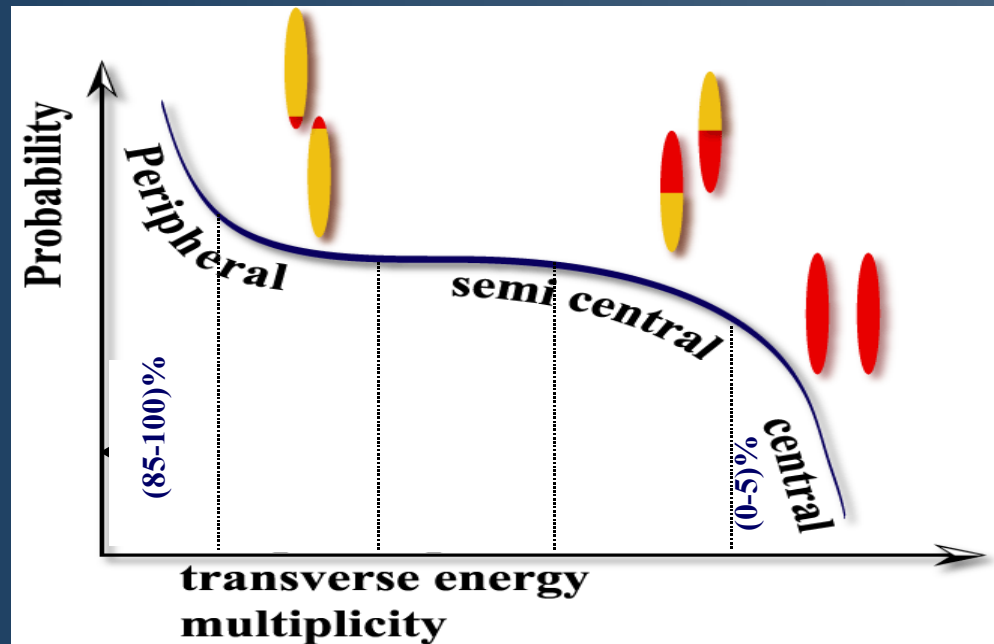
Więcej nukleonów uczestników N_{part} i zderzeń N_{coll}

Wyznaczanie centralności

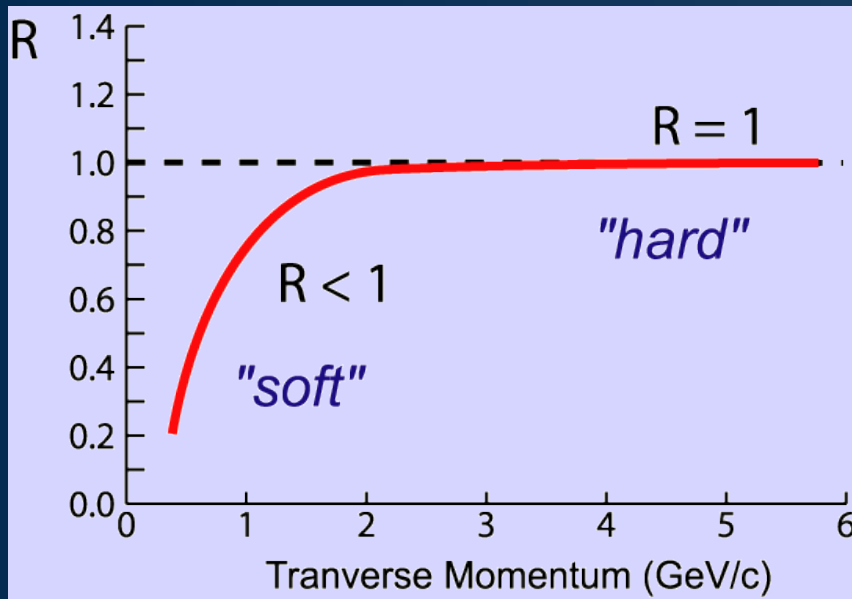
- Niestety nie da się zmierzyć parametru zderzenia b

- Eksperymenty przy RHICu, centralność parametryzują przez liczbę zderzeń N_{coll} i liczbę uczestników N_{part}

- Mierzy się rozkłady krotności cząstek naładowanych, i rozdziela na przedziały danego ułamka całkowitego przekroju nieelastycznego - σ
- Z modelu Glaubera wylicza się N_{coll} i N_{part} odpowiadające danemu przedziałowi σ

Nuclear modification factor - R

$$R_{AA} = \frac{\text{Yield}(AA)}{N_{\text{COLL}}(AA) \times \text{Yield}(NN)}$$

Scaled N+N reference

również używane:

$$R_{CP} = \frac{\text{Yield}(\text{centr.})/N_{\text{COLL}}(\text{centr.})}{\text{Yield}(\text{periph.})/N_{\text{COLL}}(\text{periph.})}$$

* małe p_T - miękkie oddziaływania: skalowanie z liczbą partycypantów $N_{\text{part}} \Rightarrow R < 1$

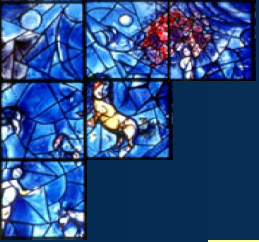
* duże p_T - twarde oddziaływania : skalowanie z liczbą zderzeń $N_{\text{coll}} \Rightarrow R = 1$

Coś ciekawego dzieje się gdy:

$R > 1$ - wzmocnienie

$R < 1$ - tłumienie

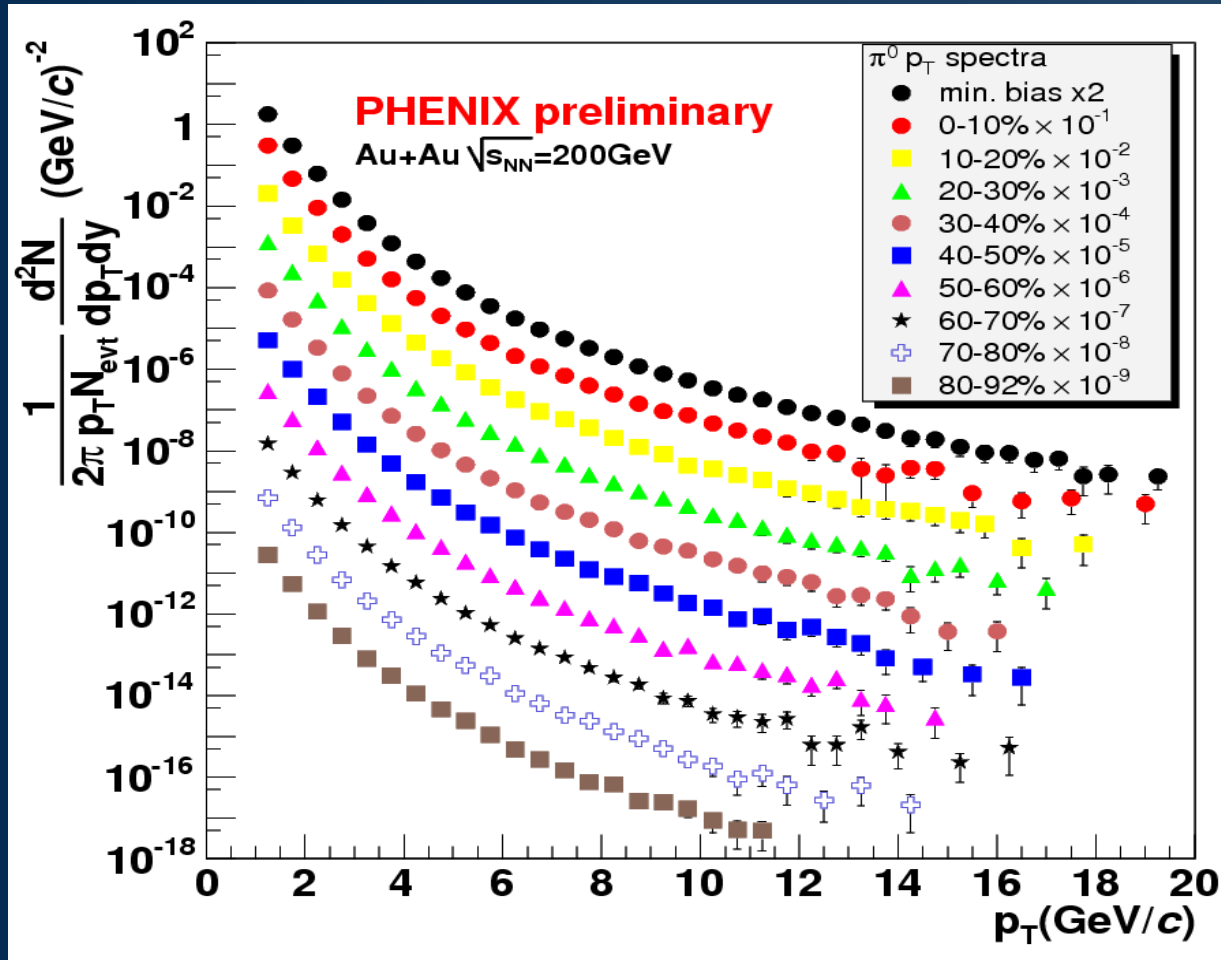

Widma p_T

Au+Au@200GeV

B.Cole

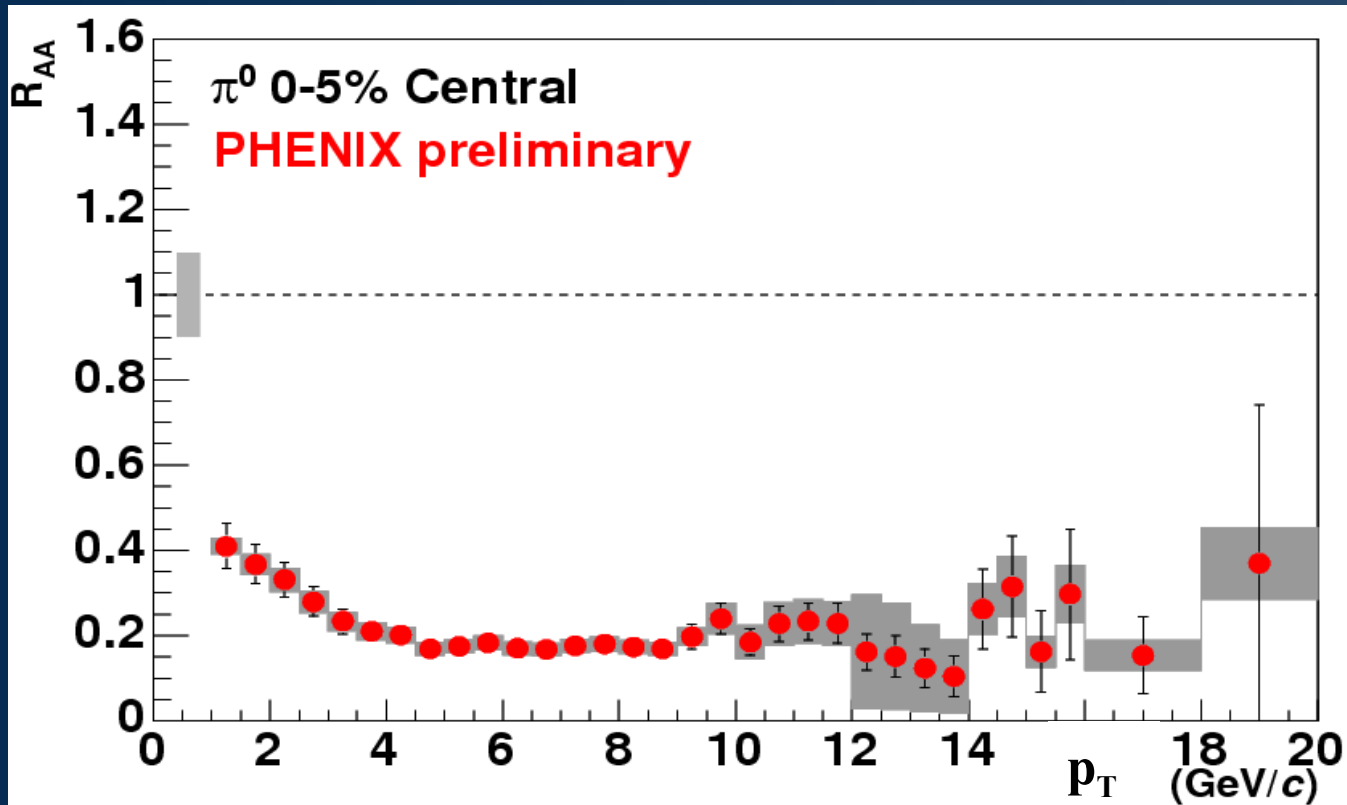
π^0

Duży zakres
mierzonych p_T –
aż do **20 GeV/c**

R - zależność od centralności

Au+Au@200GeV

B.Cole

Tłumienie
- rośnie z centralnością

dla centralnych: efekt bardzo silny ($R_{AA}=0.2!$)

dla p_T od 4 do 20 GeV/c $\sim$ const.

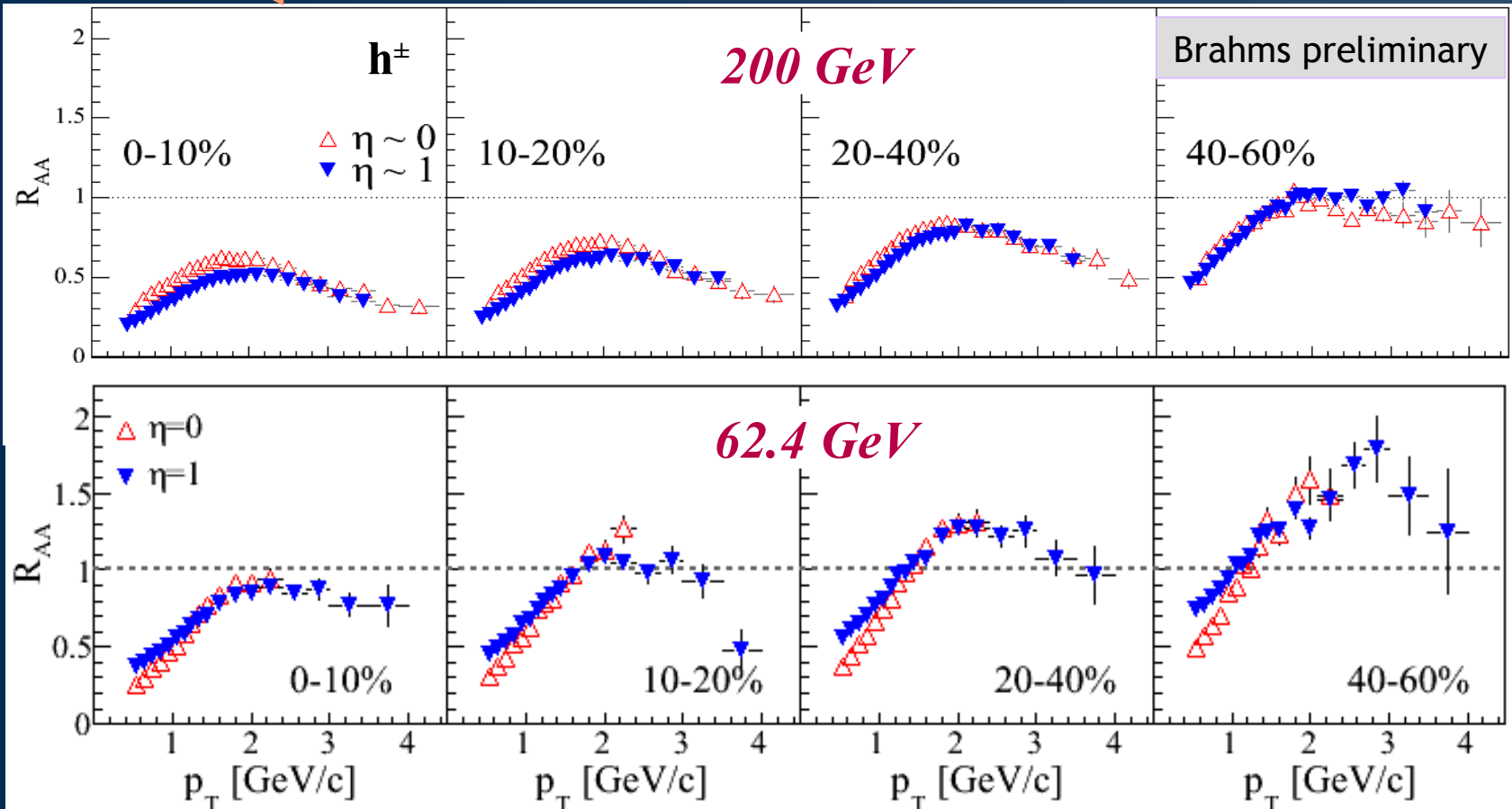
=>bardzo gęsty ośrodek(?)

R - zależność od energii

Au+Au@200GeV & Au+Au@62GeV

centralność

P.Staszek

200 GeV pp reference from BRAHMS data – PRL 93, 242303 (2004)

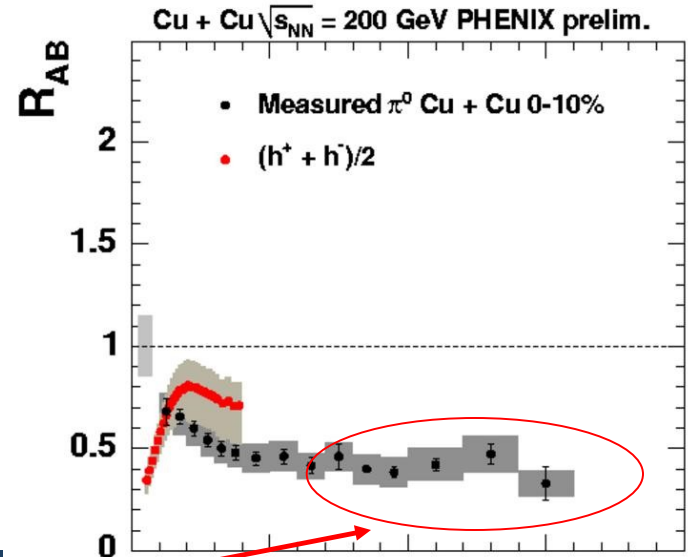
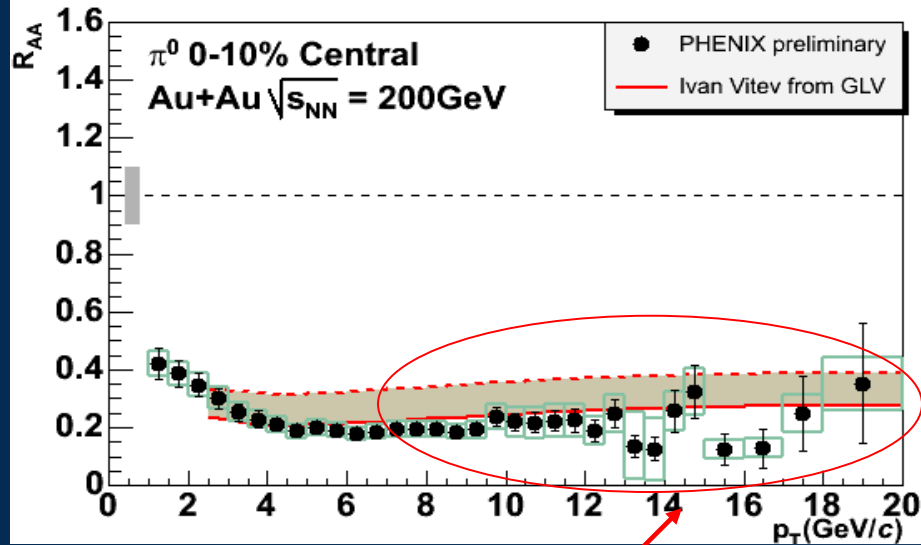
62.4 GeV pp reference is based on ISR collider data

Po obniżeniu energii do 62GeV:

- dla 'pół-centralnych' – wzmacnienie
- dla centralnych - tłumienie (ale mniejsze niż dla 200GeV)

Au+Au vs. Cu+Cu

V. Greene

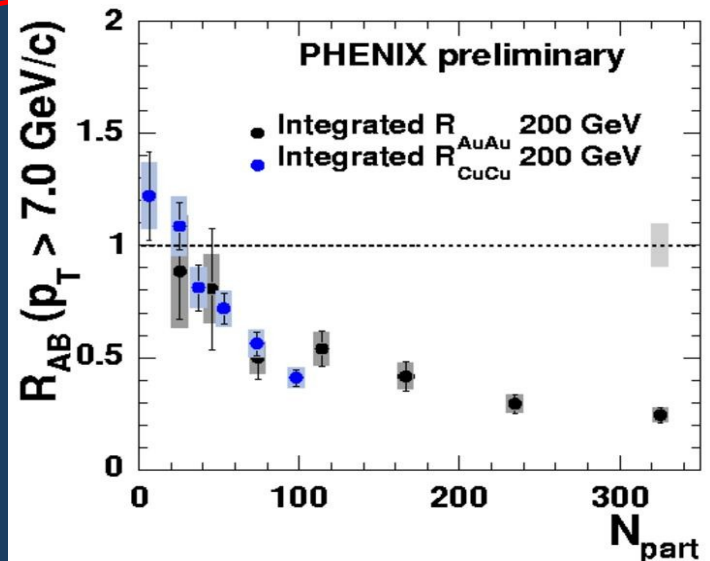

Pomiar dla dużych p_T

dla centr. Cu+Cu@200GeV - tłumienie

Zależność od centralności:
 $R_{AA}(p_T > 7\text{ GeV}/c)$

Cu+Cu podobne do Au+Au
przy danym N_{part}

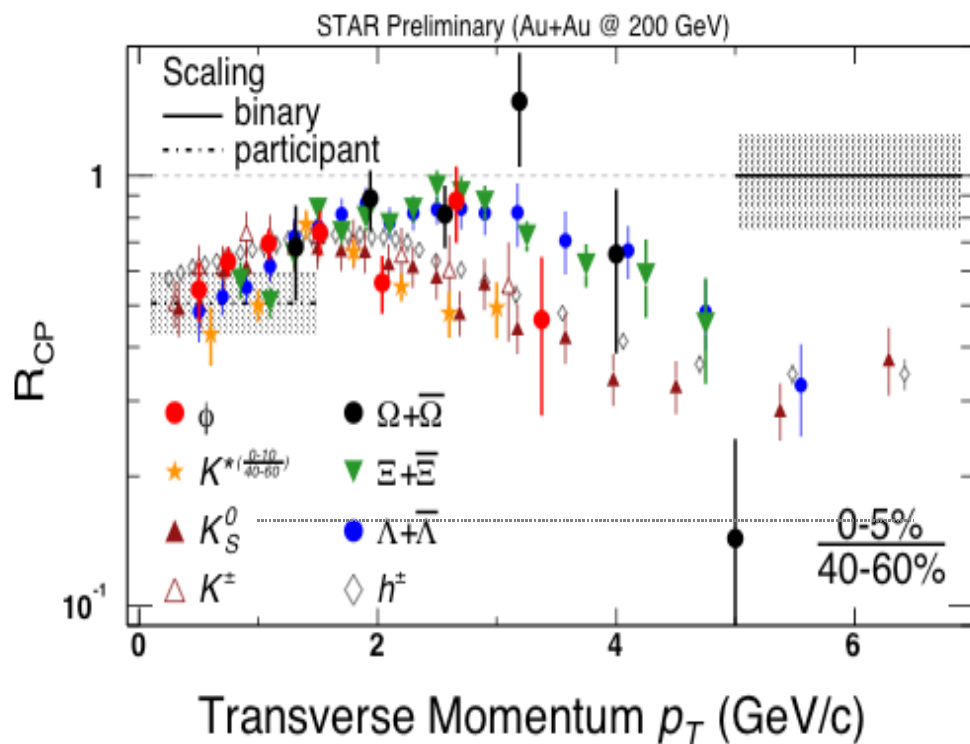
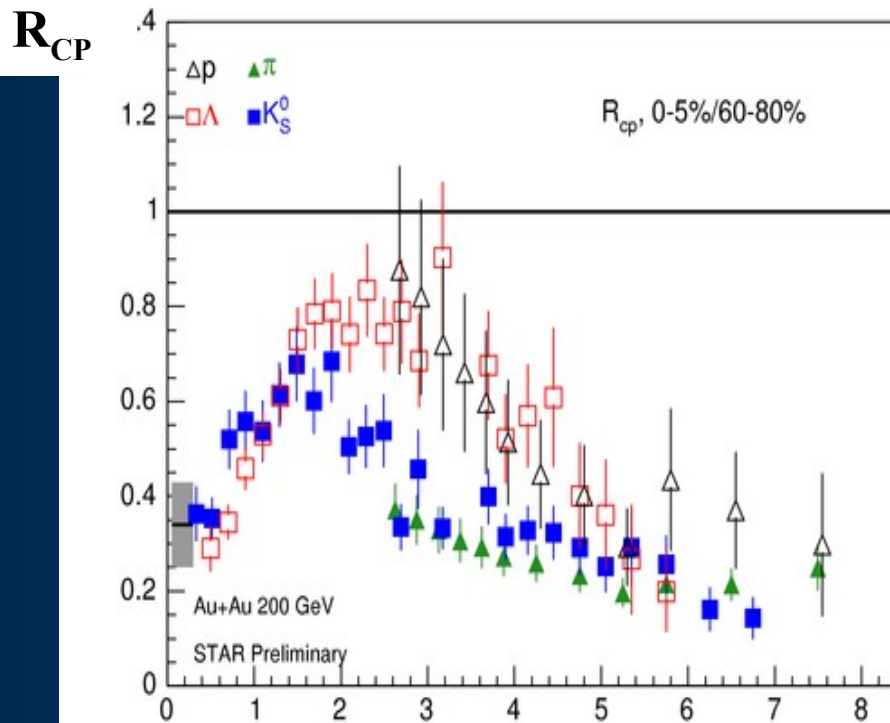

R - zależność od rodzaju cząstki

Au+Au@200GeV

D.Roehrich

Dla średnio-dużych p_T widoczne różnice pomiędzy cząstkami.

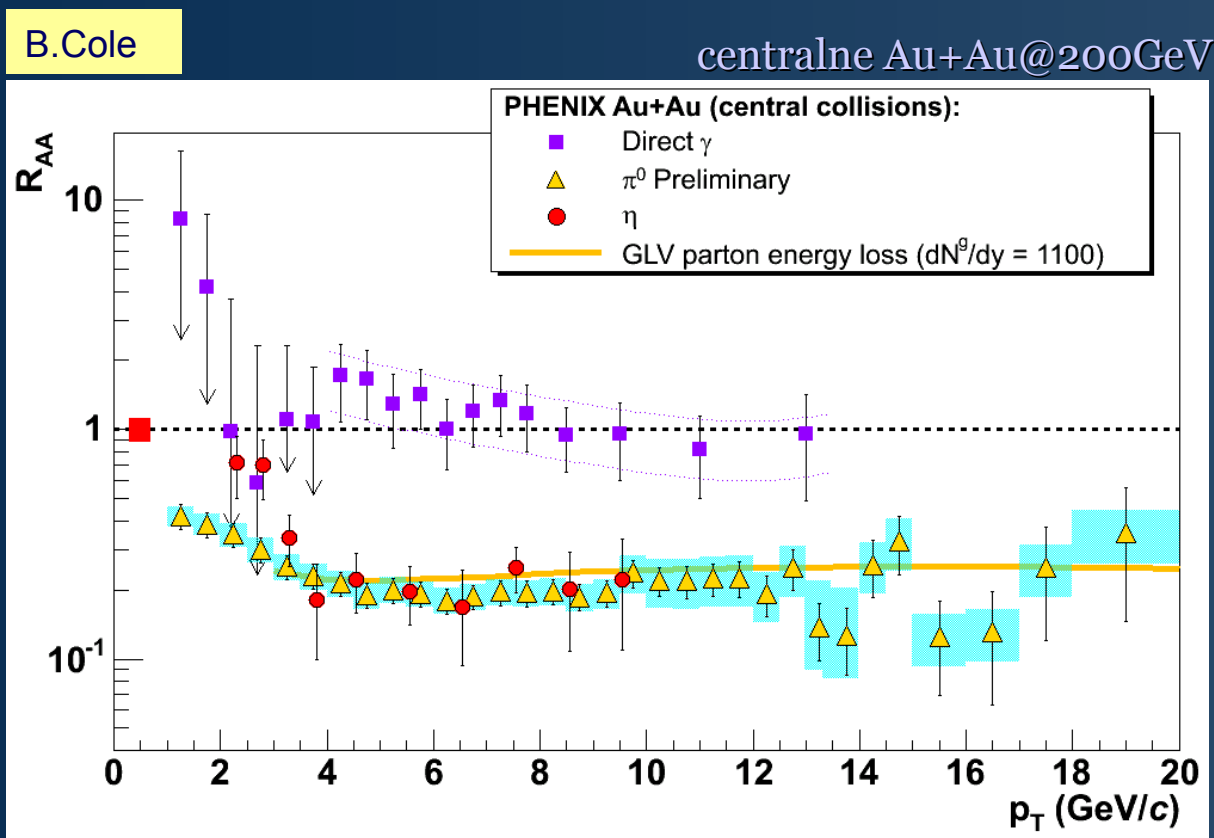
Efekt masowy czy partonowy? => zbadać np. ϕ

Różnica mezon-barion => różny mechanizm produkcji (rekombinacja(?))

R - zależność od rodzaju cząstki

Fotony bezpośrednie ('prompt photons')

Duże p_T :

π^0, η $R_{AA} < 1$

'prompt' γ $R_{AA} = 1$ (skalowanie z N_{coll}) - zgodne z oczekiwaniami

14

bo γ nie oddziałują silnie z ośrodkiem

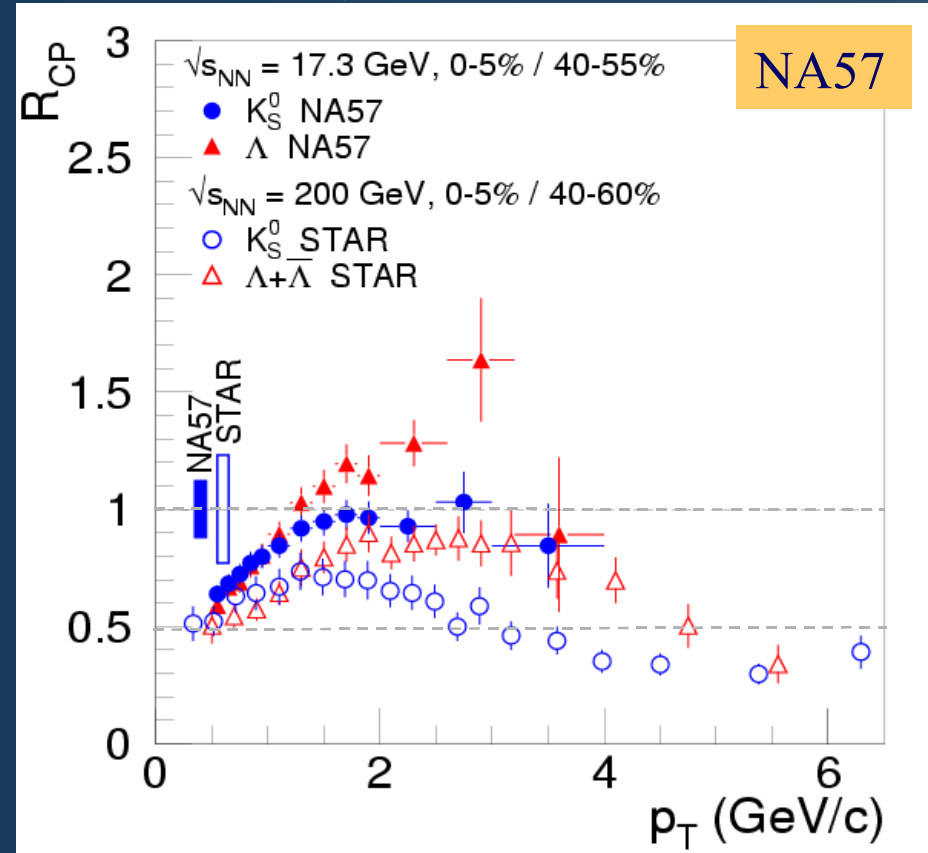
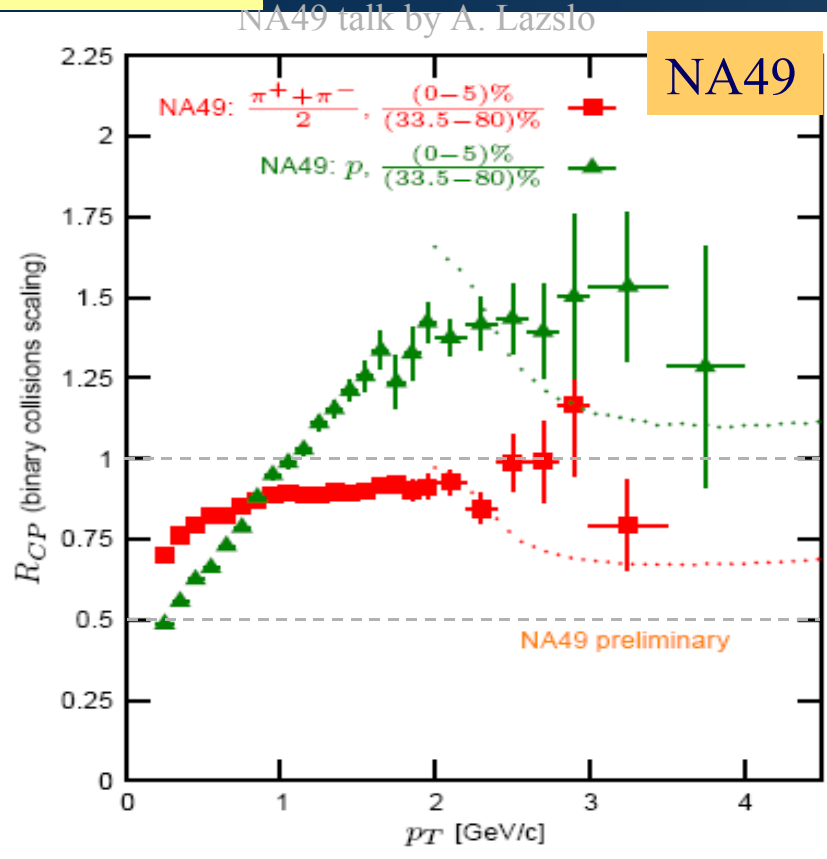

Zależność od energii raz jeszcze ...

Nowe dane dla SPS: Pb+Pb@17GeV

M. van Leeuwen

NA57 talk by A. Dainese; nucl-ex/0507012

Stare dane dla SPS - WA98, Eur.Phys. J. C23, 225 (2002) – niekonkluzywne

Nowe dane NA49 i NA57:

- **R(barion) > R(mezon)** - podobnie jak przy RHICu
- dla barionów – **wzmocnienie**
- dla mezonów – **niewielkie tłumienie!** (RHIC – silne tłumienie)

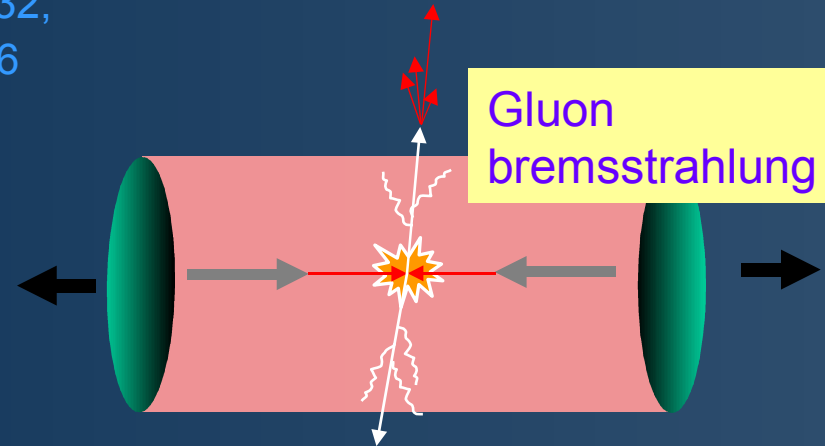
Co na to teoria?

Efekt tłumienia produkcji cząstek z dużymi p_T przewidziany zanim uruchomiony RHIC:

M.Gyulassy et al. Phys.Lett.B243(1990)432,
X.N.Wang et al. Phys.Rev.D51(1995)3436

'jet quenching'

**radiacyjne straty energii
przez wysokoenergetyczne
partony poruszające się w
gęstym ośrodku partonowym**

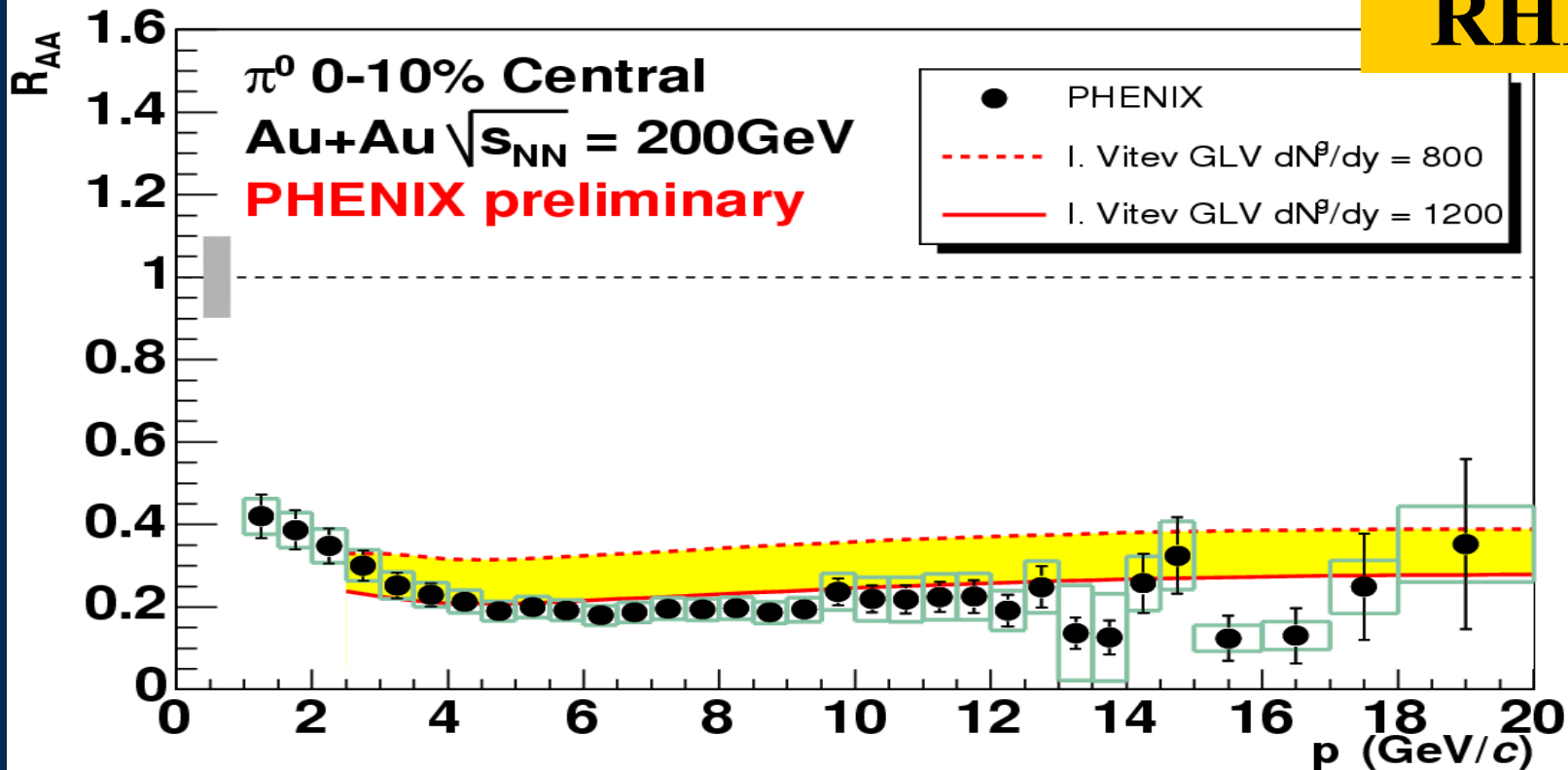

**High gluon density
requires deconfined
matter ("indirect" QGP
signature !)**

Eksperyment vs. Teoria

I. Tserruya

RHIC

Modele pQCD+'energy loss' :

- dobrze opisują dane eksperymentalne dla dużych p_T
- pozwalają uzyskać informację o wytworzonej materii

np. o gęstości gluonów: $dN^g/dy \sim 400-600$ dla SPS

$dN^g/dy \sim 1200$ dla RHIC

Podsumowując ...

Duże p_T

- Centralne Au+Au@200GeV - $R < 1$ tłumienie
- Efekt słabszy (mniejsze tłumienie) gdy:
  - mniej centralne zderzenie
  - lżejsze jądra
  - niższa energia (początki tłumienia widoczne przy SPS)

Średnio-duże p_T

- Widoczna **zależność od typu cząstki** (mezon-barion)

Efekt tłumienia tłumaczony przez modele teoretyczne poprzez tzw. **'jet quenching'**.

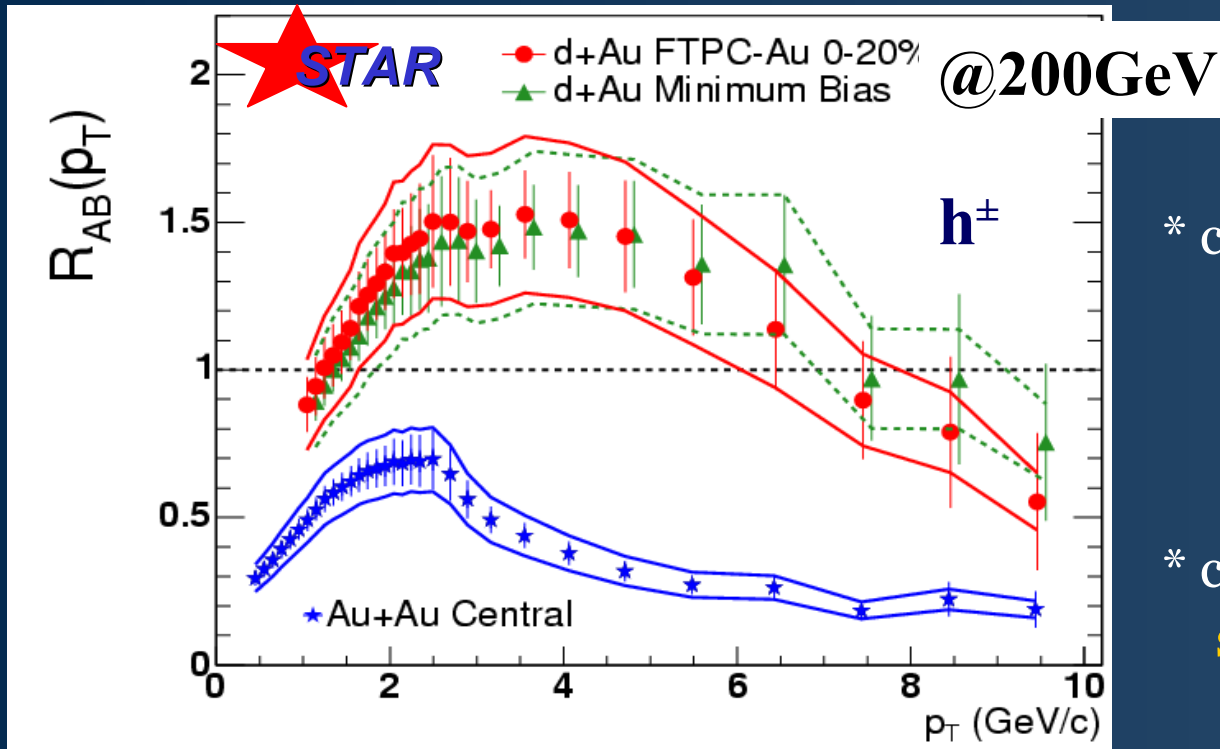
Jak sprawdzić czy obserwowany efekt może być rzeczywiście wynikiem gaszenia jetów?

⇒ **Badanie prostszych systemów: $p(d)+A$** (nie spodziewamy się tworzenia gęstej, gorącej materii).

⇒ **Badanie jetów**

Porównanie d+Au & Au+Au

C. Gagliardi

* centralne d+Au
brak tłumienia,
 $R > 1$ - wzmożenie
(rośnie z centralnością)

* centralne Au+Au
silne tłumienie

Pokazywane już na QM'03 w Oakland

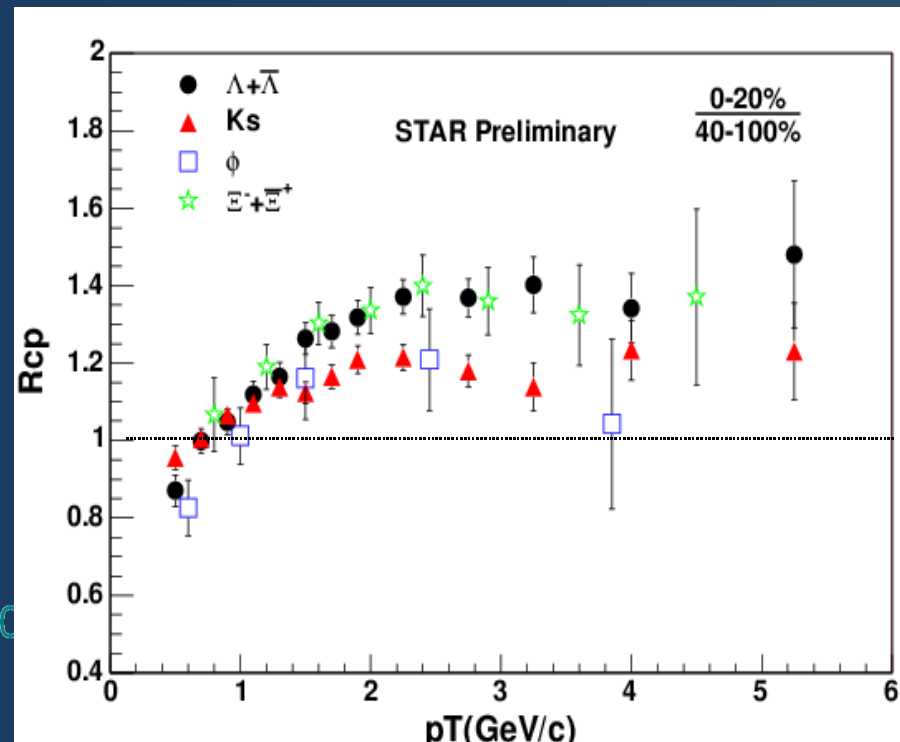
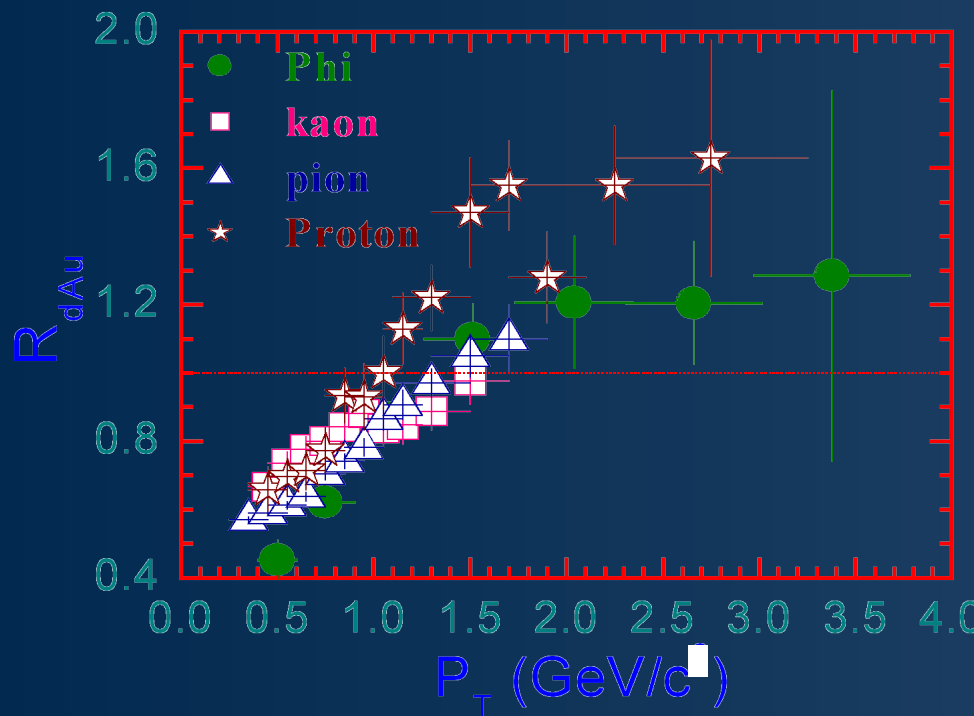
Tłumienie produkcji cząstek z dużym p_T w Au+Au wynik
wytworzonej w zderzeniu gęstej materii partonowej
=> **Mamy 'jet quenching'**

Badanie zderzeń d+Au@200GeV

R - zależność od rodzaju cząstki

X. Cai

Dla $p_T > \sim 1 \text{ GeV}/c$:

- * $R > 1$ - **wzmocnienie** (efekt Cronina)
- * $R(\text{barion}) > R(\text{mezon})$ - podobnie jak dla Au+Au

Czy tu też rekombinacja?

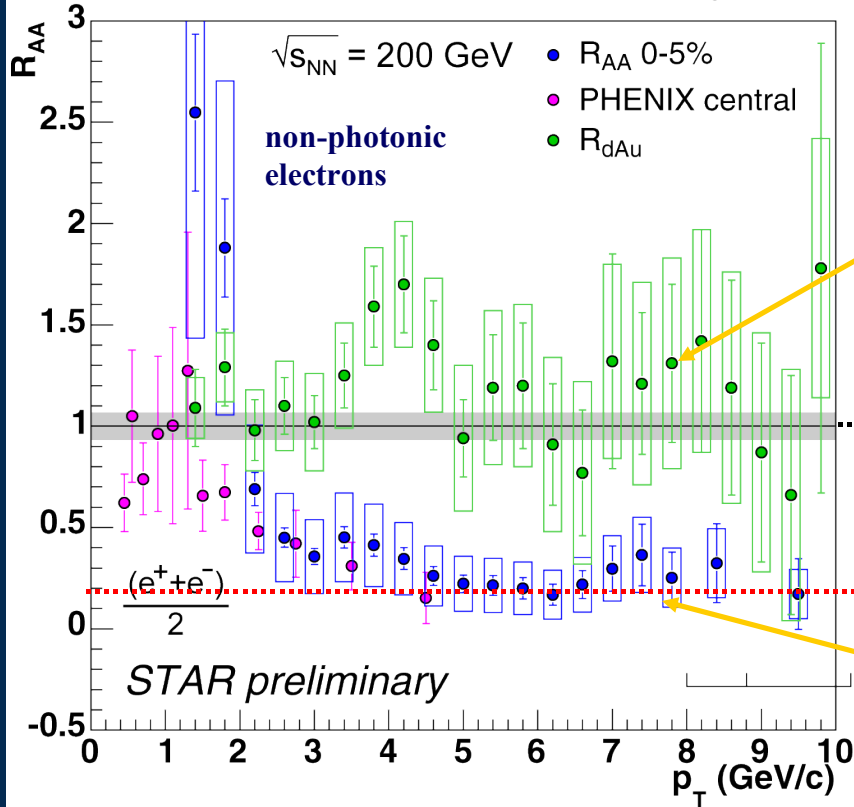

R - zależność od rodzaju cząstki

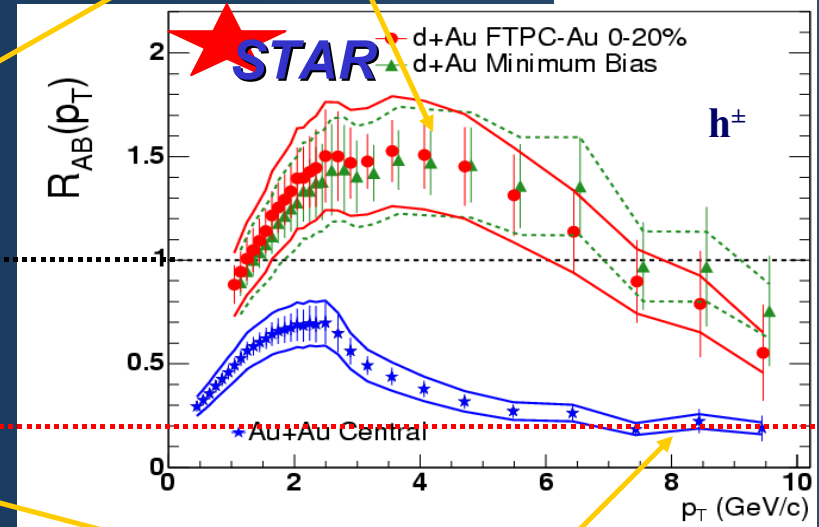
Oddziaływanie z materią: kwarki ciężkie vs. lekkie

C. Gagliardi

Heavy quarks

Light quarks

d+Au

Au+Au

Heavy quarks:

d+Au: $R \sim 1$ - skalowanie z N_{coll}

Au+Au: $R \sim 0.2$ - tłumienie; podobne jak dla kwarków lekkich

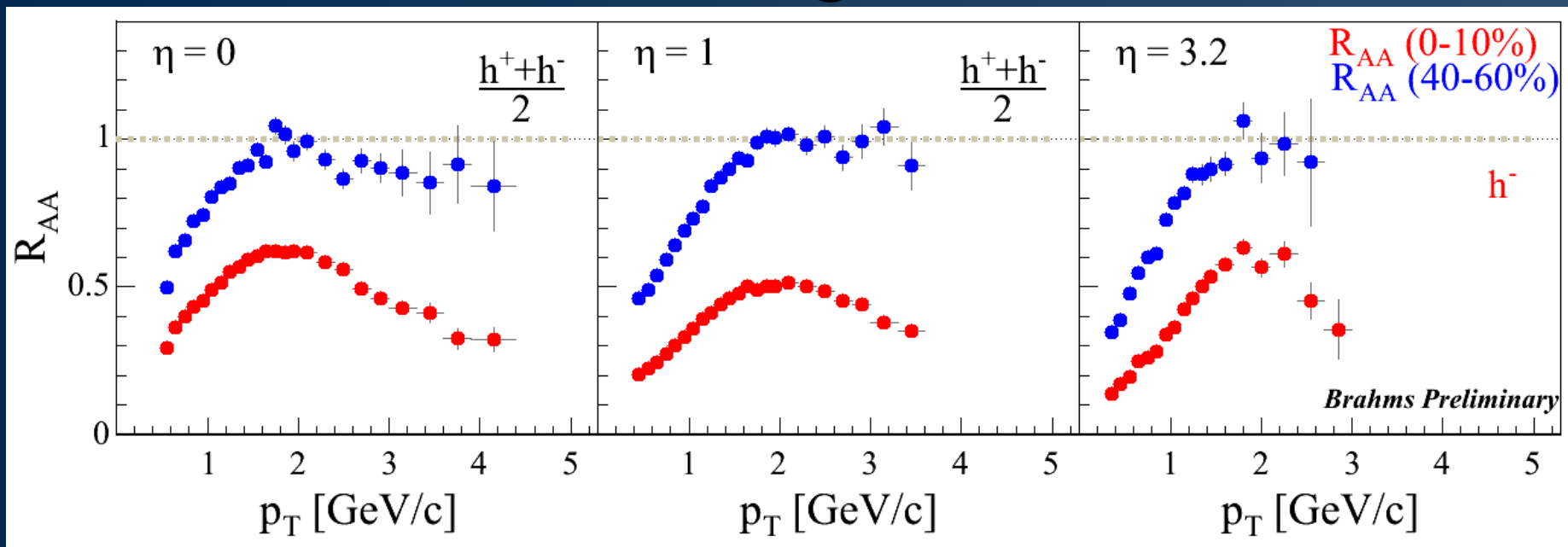

R - zależność od prędkości

Co dzieje się poza obszarem centralnym ?

P.Staszal

Au+Au@200GeV

Brak wyraźnej zależności od prędkości dla obu badanych centralności.

Czy oznacza to, że gęsta materia partonowa powstająca w centralnych zderzeniach rozciąga się aż do $y=3$?

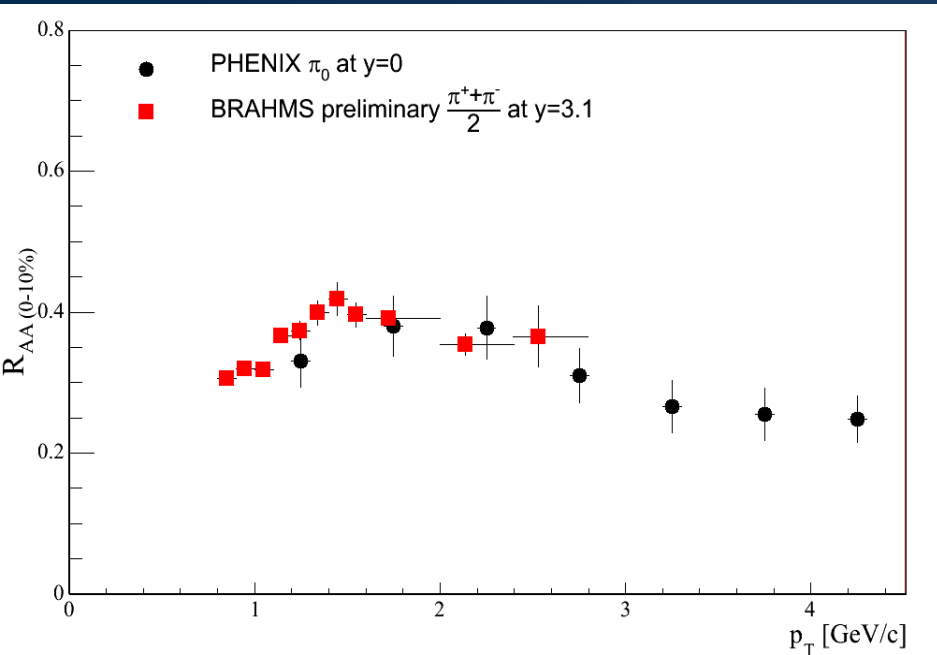

R - zależność od prędkości

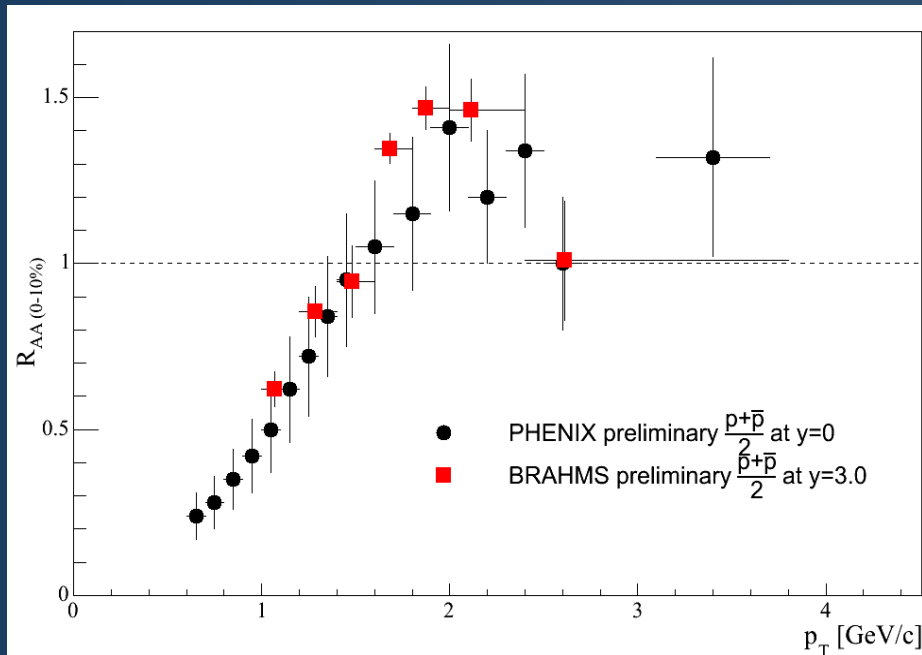
Cząstki zidentyfikowane

centralne Au+Au@200GeV

I. Tserruya

Piony: $y=0$, $y=3.1$

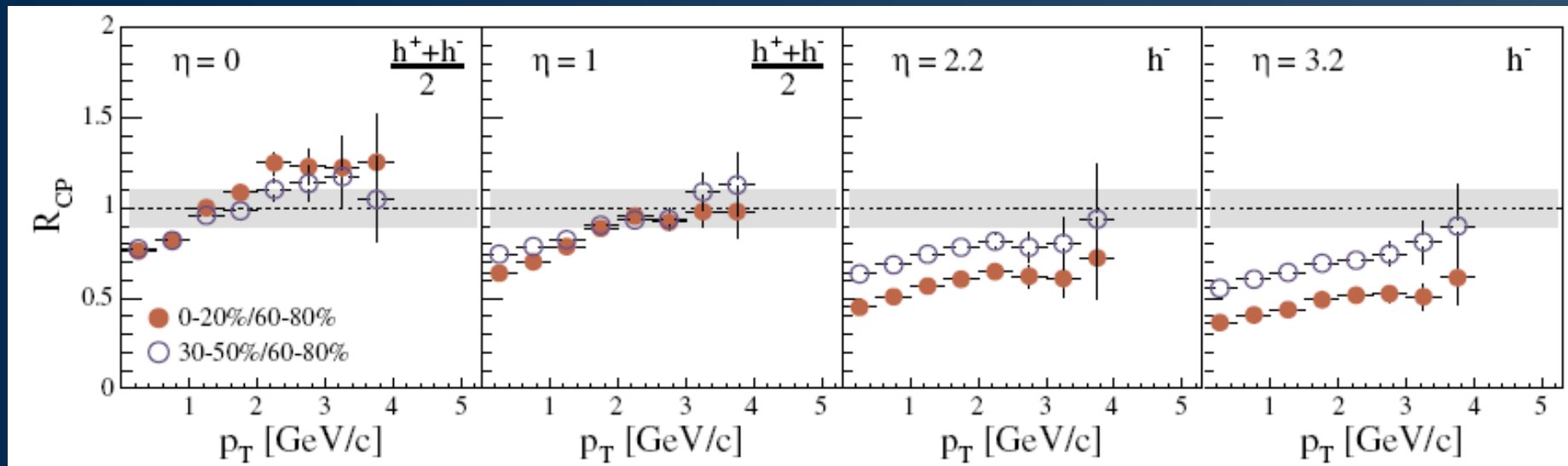
Protony: $y=0$, $y=3$

brak zależności od prędkości

R - zależność od prędkości d+Au@200GeV

D.Roehrich

BRAHMS: PRL 93, 242303 (2004)

Inaczej niż dla Au+Au:

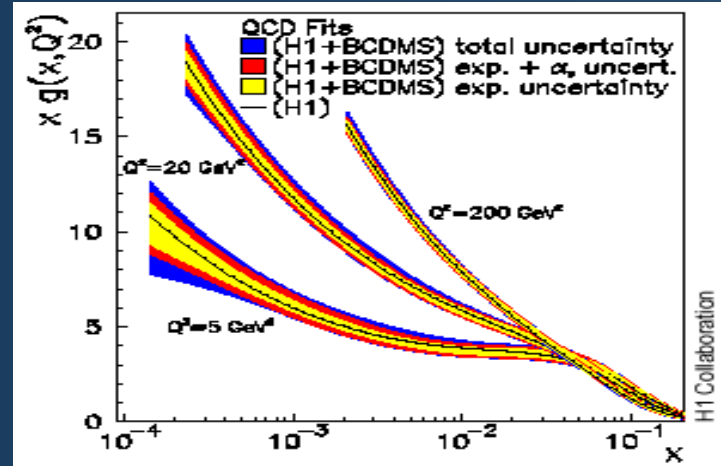
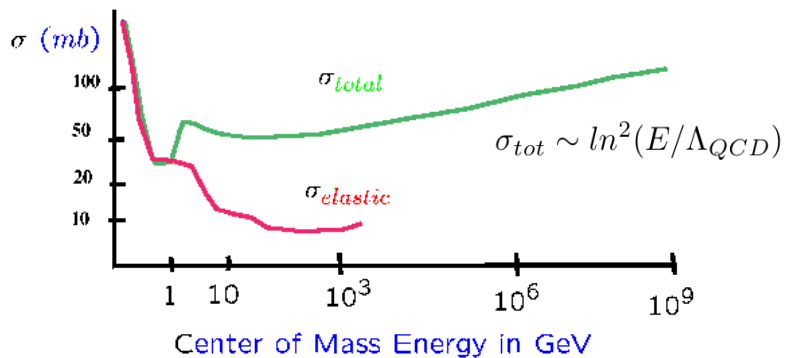
- zależności od prędkości (R maleje)
- zależność od centralności (efekt silniejszy dla zderzeń centralnych)

Efekty obserwowane w d+Au tłumaczone przez modele saturacyjne.

Saturacja gluonów

I. Tserruya

The total hadronic cross section:

dla wysokich energii całkowite przekroje czynne rosną wolno z energią

przy maleniu x gęstość gluonów gwałtownie rośnie

Dla małych x gluony gęsto upakowane, stąd oddziaływania między nimi („gluon-gluon fusion”) i dlatego gęstości gluonów ograniczone („gluon saturation”)

-Color Glass Condensate (CGC) D.Kharzeev et al. PLB 561 (2003) 93

* CGC poprawnie opisuje dane z HERA dla $x < 10^{-2}$

* Dla oddziaływań jądrowych efekt powinien być silniejszy (zależność od A), bo większe gęstości gluonów.

Dla RHIC $\sqrt{s}=200\text{GeV}$ $y=3$ $p_T=1\text{GeV}/c$: $x \sim 10^{-3}$ => efekty saturacji gluonów

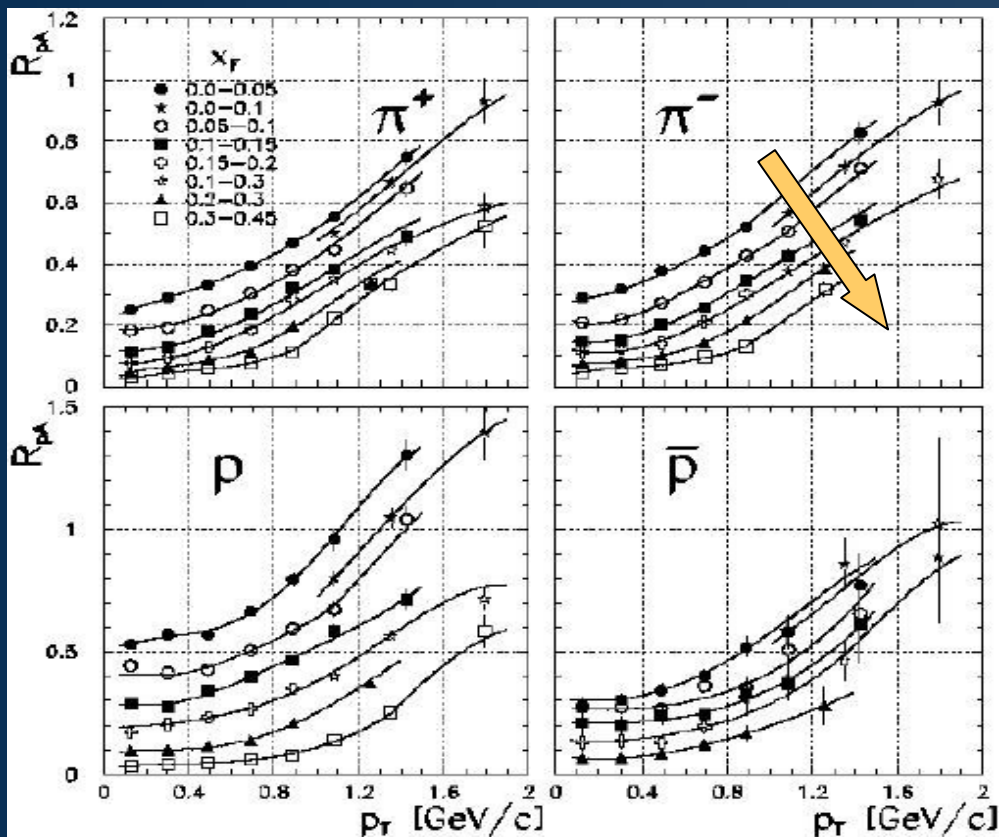
mogłyby być widoczne

Jednak już przy SPS ...

centralne p+Pb@17GeV

D.Roehrich

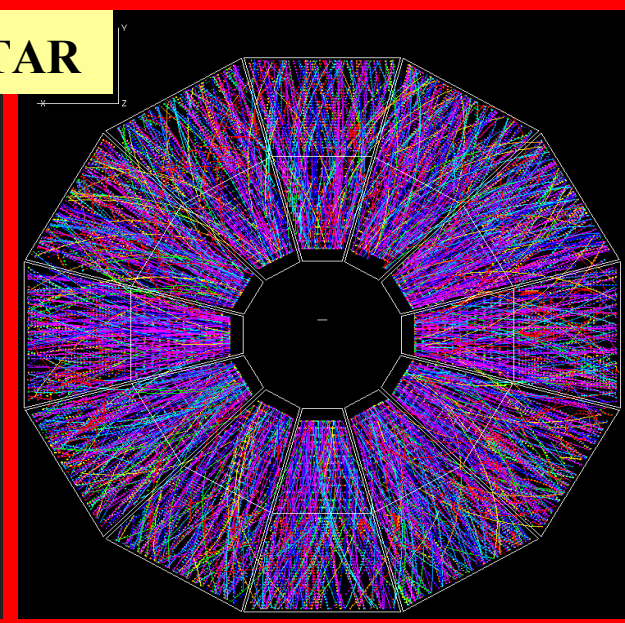
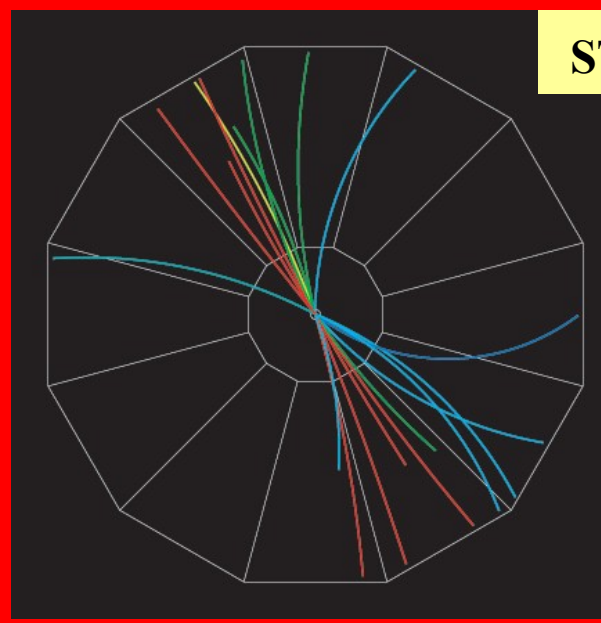
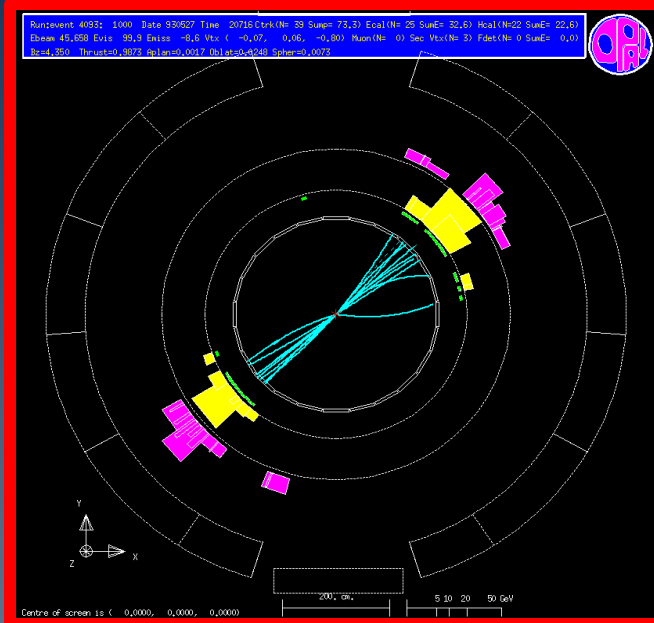
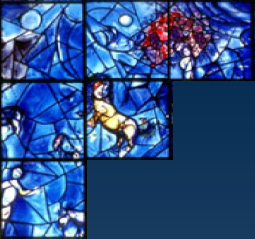
gdy x_F rośnie:
R maleje

B.B. PhD

Saturacja gluonów? Raczej NIE

Wracając do jetów ...

$e^+ + e^- \rightarrow \text{jet} + \text{jet}$

$p + p \rightarrow \text{jet} + \text{jet}$

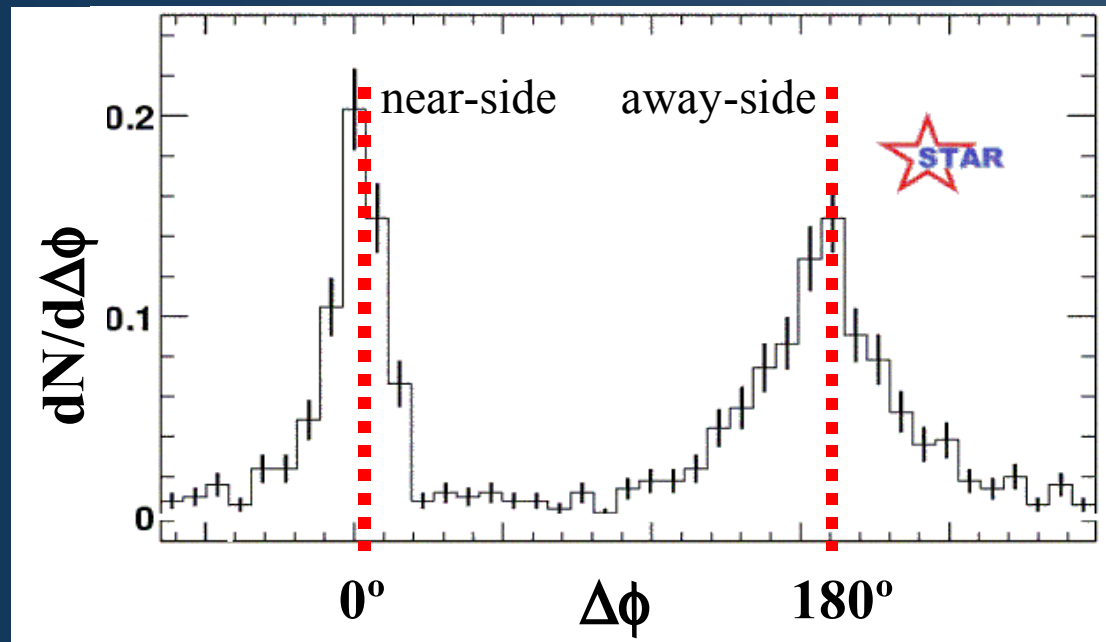
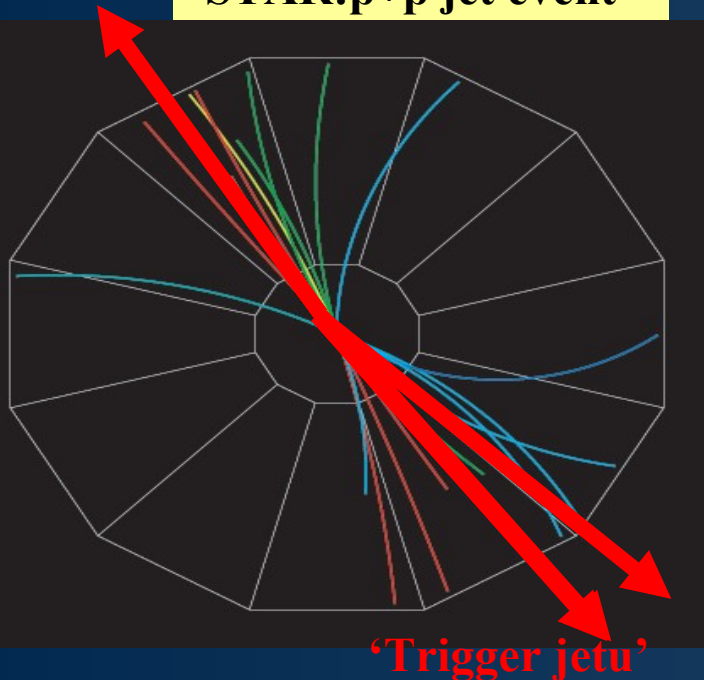
$\text{Au} + \text{Au} \rightarrow \text{stuff}$
 $+ \text{jet} + \text{jet}$

Dla zderzeń A+A:

- zbyt duże krotności by stosować algorytmy jetowe
- badanie jetów poprzez korelacje azymutalne

Korelacje azymutalne

STAR:p+p jet event

Szukanie jetów (procedura statystyczna):

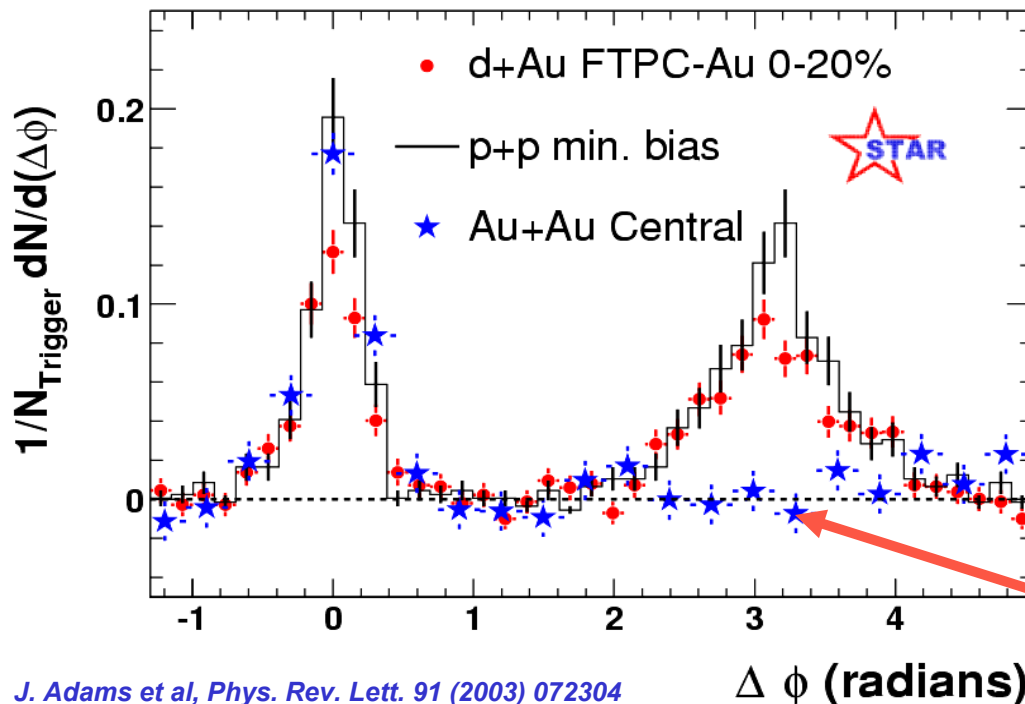
- Szukamy cząstki z dużym p_T (powyżej pewnego progu) – ‘trigger jetu’
- Patrzymy na korelacje azymutalne pomiędzy triggerem a innymi cząstkami, tzn. na rozkład $1/N_{\text{trig}} dN/d(\Delta\Phi)$

trzeba ‘odfiltrować’ korelacje z innych źródeł (np. flow)

Korelacje azymutalne - Wyniki

Dla Au+Au niedobór dużych p_T dla rozkładów inkluzywnych ($R < 1$) - rezultat oddziaływań jetów z materią ('jet quenching')

Efekt powinien być również widoczny dla korelacji azymutalnych

$4 < p_T(\text{trig}) < 6 \text{ GeV}/c$

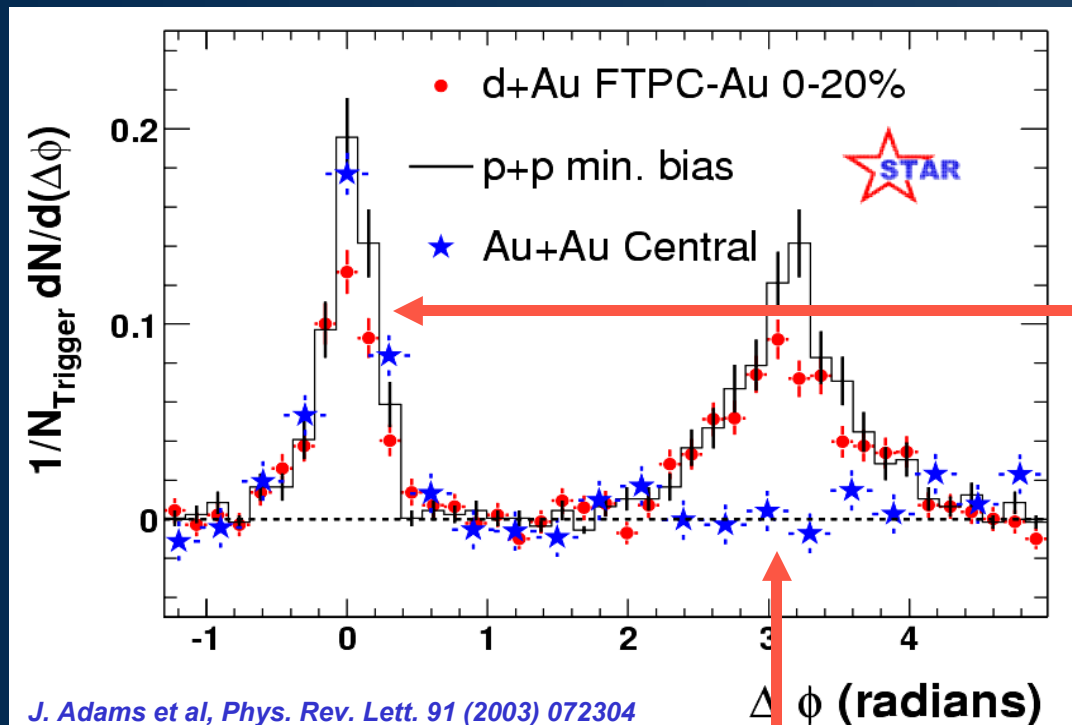
$2 < p_T(\text{assoc}) < p_T(\text{trig}) \text{ GeV}/c$

• p+p i d+Au wyglądają podobnie

• dla centralnych Au+Au ginie jet 'away'

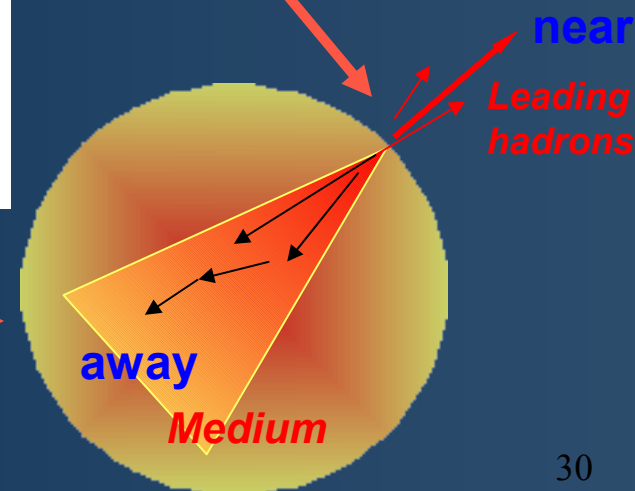
Korelacje azymutalne

Jak można to wytłumaczyć:

Ten widać bo powstaje blisko 'brzegu'

Ten jest tłumiony w gęstym ośrodku – 'jet quenching'

Korelacje azymutalne - nowe wyniki większe $p_T(\text{trig})$

Duża statystyka (Run4) to można badać korelacje dla cząstek z większym p_T :

Au+Au, 0-5%

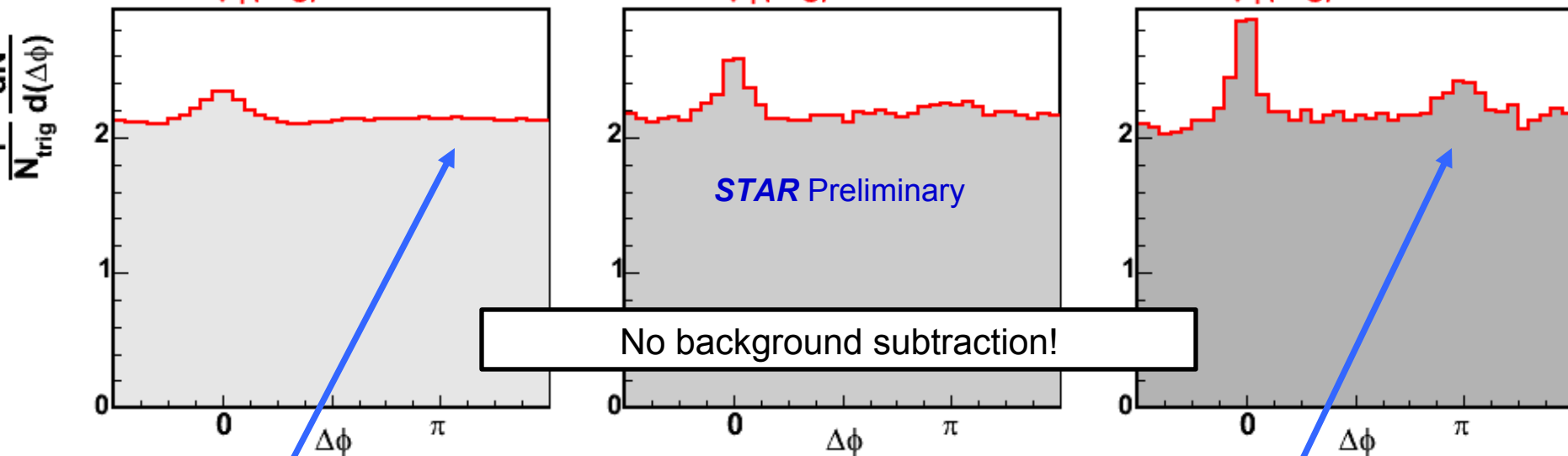
J.Dunlop

$p_T(\text{trig})$ $\longrightarrow$
 $p_T(\text{assoc}) > 2 \text{ GeV}/c$

$4 < p_T(\text{trig}) < 6 \text{ GeV}/c$

$6 < p_T(\text{trig}) < 8 \text{ GeV}/c$

$8 < p_T(\text{trig}) < 15 \text{ GeV}/c$

‘away-side peak’
niewidoczny

‘away-side peak’
zaczyna być widoczny

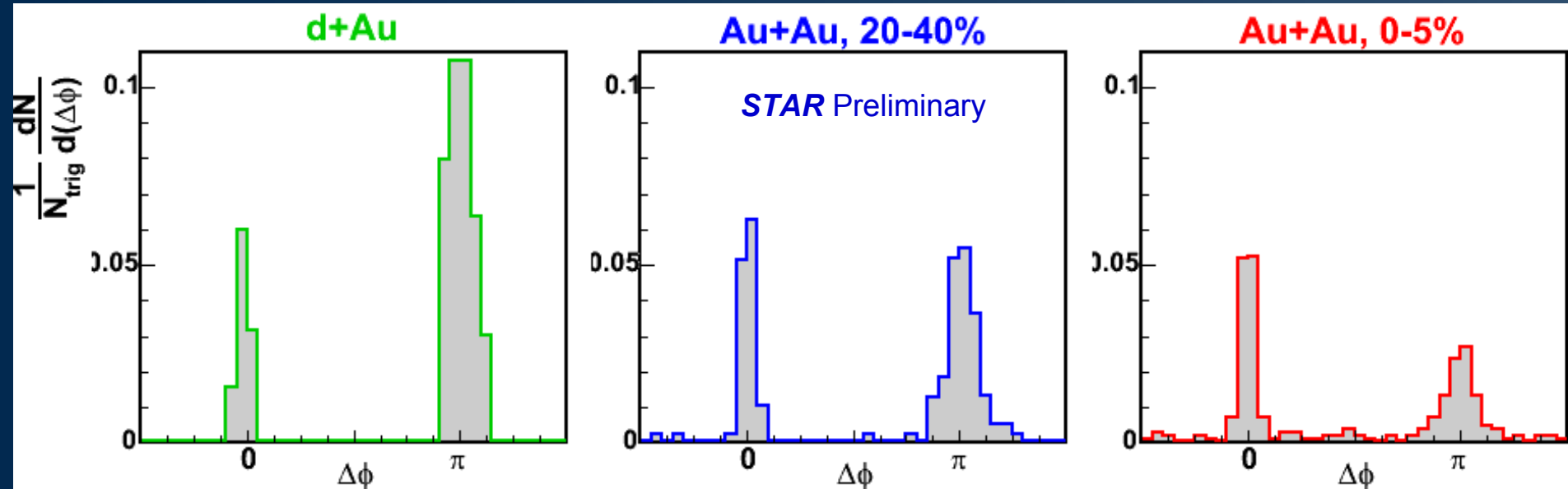

Korelacje azymutalne - nowe wyniki większe $p_T(\text{trig})$ i $p_T(\text{assoc})$

$8 < p_T(\text{trig}) < 15 \text{ GeV}/c$

$p_T(\text{assoc}) > 6 \text{ GeV}/c$

J. Dunlop

For the first time: clear jet-like peaks seen on near and away side in central Au+Au collisions

$\Rightarrow$ informacja o ośrodku (z modeli)

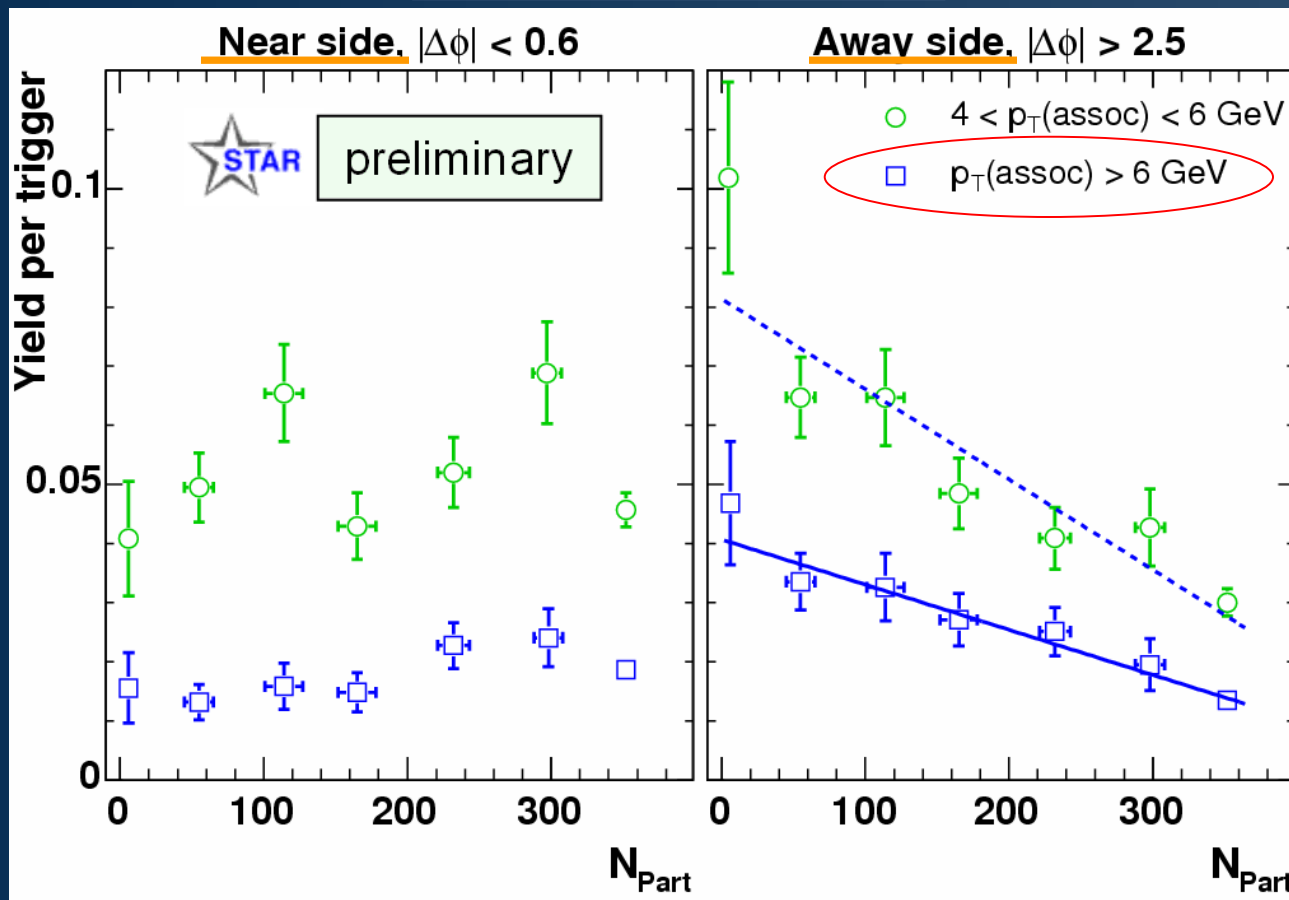

Korelacje azymutalne

Zależność od centralności

$$8 < p_T(\text{trig}) < 15 \text{ GeV}/c$$

C.Gadliardi

Brak zależności
od centralności

Im centralniejsze tym
większe tłumienie

Podsumowanie

- * W centralnych zderzeniach A+A:
  - produkcja cząstek z dużym p_T tłumiona w porównaniu do przewidywanego skalowania z N_{coll}
  - obserwuje się znikanie 'jetu-away'.
- * Dla zderzeń d+Au efekt nie występuje.
- * Dane zgodne z modelami pQCD uwzględniającymi radiacyjne straty energii partonów poruszających się w gęstym ośrodku partonowym.
- * Efekt jest silniejszy dla większych energii i bardziej centralnych zderzeń (lub cięższych jąder).
- * W obszarze średnio-dużych p_T widoczna zależność od typu cząstki (efekt barion-mezon) -> w modelach należałoby chyba uwzględnić dodatkowo efekty nie-perturbacyjne (takie jak np. rekombinacja)

Przyszłość - RHIC

S.Aronson

Key measurements for the future:

- **Hard probes (high p_T , heavy quarks):** sensitive to how the medium is created
  - jets
  - hidden charm & beauty
  - open charm & beauty
- **Electromagnetic probes (real & virtual γ s):** information about the medium's early properties
  - Low-mass e^+e^- pairs
  - Thermal radiation

Planowane:

- ⇒ **zwiększenie świetlności** (początkowo $\times 2-3$, docelowo $\times 10$)
- ⇒ **zwiększenie zakresu A dla wiązek** (aż do uranu)
- ⇒ **rozbudowa detektorów** (precyzyjne detektory wierzchołka, identyfikacja dla cząstek przy wyższych p_T , poszerzenie obszaru detekcji w kierunku „do przodu”, ...)

Na razie to tylko plany.

2012 – 2014 (?) - rozpoczęcie budowy eRHIC

Przyszłość - LHC

Akcelerator LHC (Large Hadron Collider) w CERNie i jego 4. eksperymenty:

ALICE (A Large Ion Collider Experiment)

ATLAS (A Toroidal LHC ApparatuS)

CMS (Compact Muon Solenoid)

LHC -B

są w trakcie budowy.

Uruchomienie planowane na rok 2007.

Badane zderzenia:

p+p przy $\sqrt{s_{NN}}=14$ TeV

Pb+Pb przy $\sqrt{s_{NN}}=5.5$ TeV

W późniejszych latach prawdopodobnie będą również badane:

* zderzenia p+A

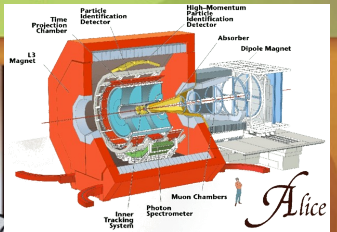
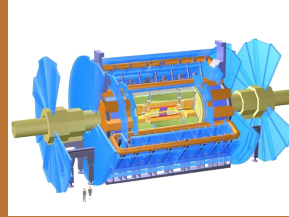
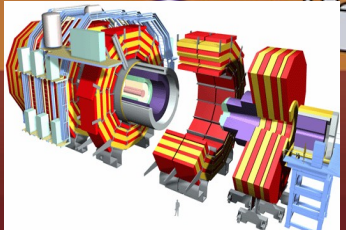
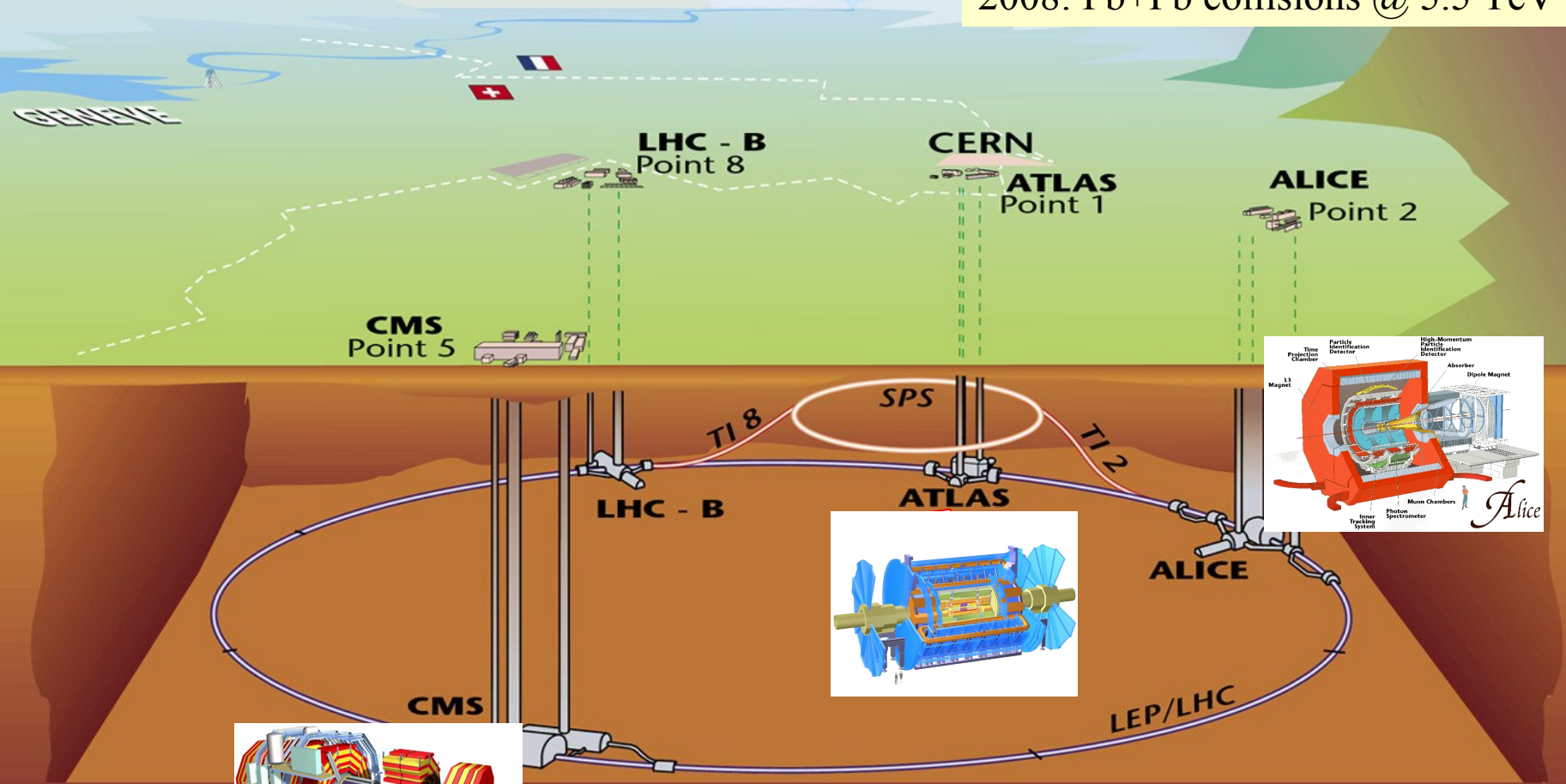
* zderzenia lżejszych jąder (Sn, Kr, Ar, O)

* niższe energie.

Overall view of the LHC experiments.

ALICE - eksperyment dedykowany badaniom HI
ATLAS i **CMS** (badanie p+p) - mają też program HI

2007: p+p collisions @ 14 TeV
2008: Pb+Pb collisions @ 5.5 TeV

LHC

H.A. Gustafsson

Running parameters:

Collision system	$\sqrt{s_{NN}}$ (TeV)	$\mathcal{L}$ ($\text{cm}^{-2}\text{s}^{-1}$)	Run time (s/year)	σ_{geom} (b)
pp	14.0	10^{34}	10^7	0.07
PbPb	5.5	10^{27}	10^6	7.7

W porównaniu do RHICa, wytworzony w zderzeniu system:

- gorętszy
- większy
- gęściejszy
- o dłuższym czasie życia.

(prawie 30 razy większa energia i cięższe jądra)

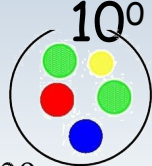
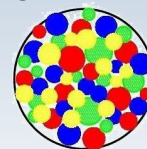
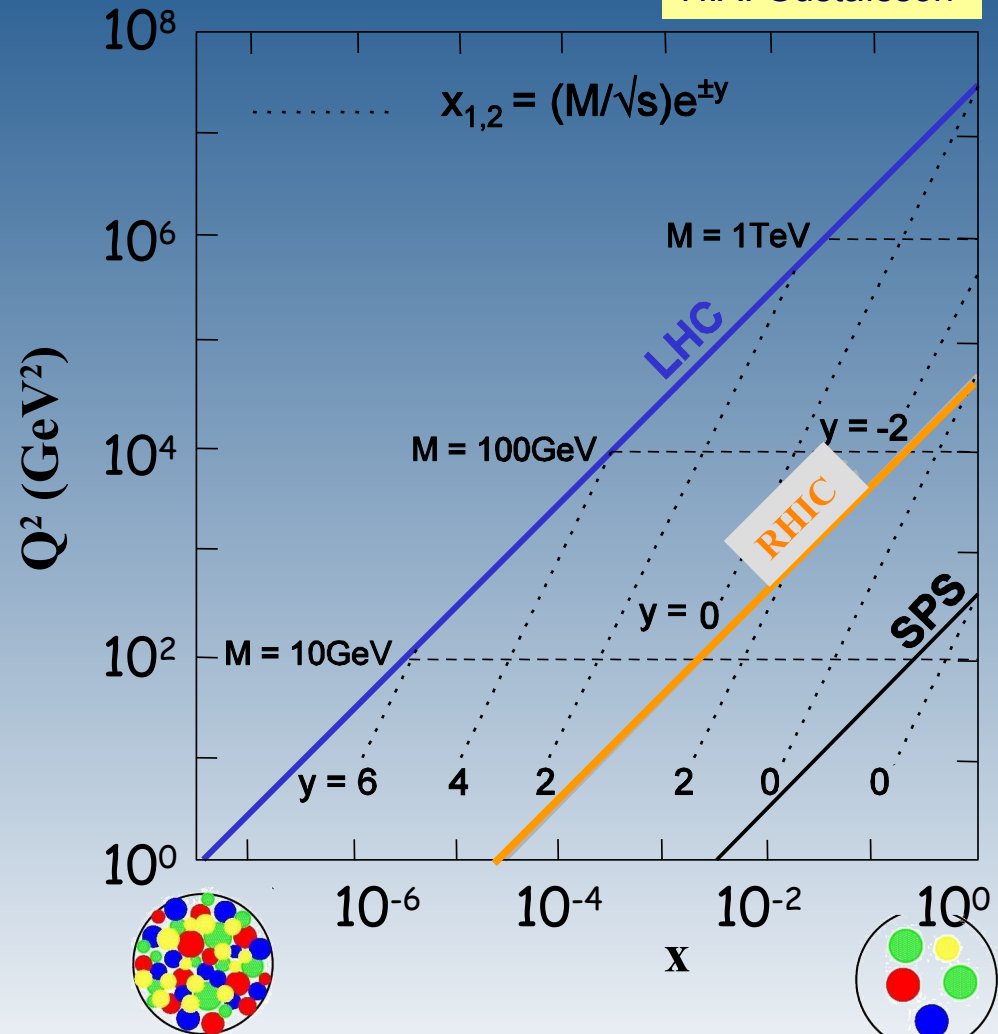
Obszar kinematyczny

Przy LHC dostępny obszar bardzo małych x (saturacja gluonów – CGC):

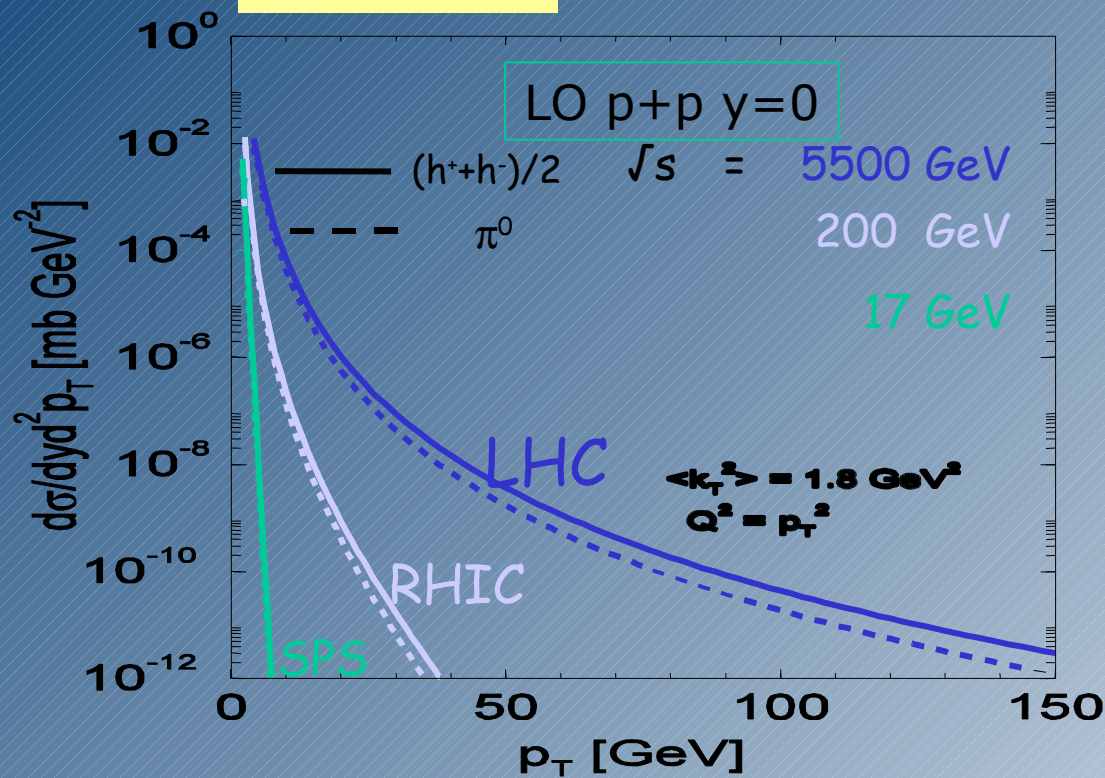
	$x \sim 10^{-3} - 10^{-4}$	$x \sim 10^{-5} - 10^{-6}$
RHIC	$y=3$	—
LHC	$y=0$	$y=5$

H.A. Gustafsson

Procesy twarde

H.A. Gustafsson

- * procesy twarde dominują
- * dużo cząstek z bardzo dużymi p_T
- * dużo ciężkich kwarków

Program fizyczny

- * **Charakterystyki globalne** ('day-one measurements'):

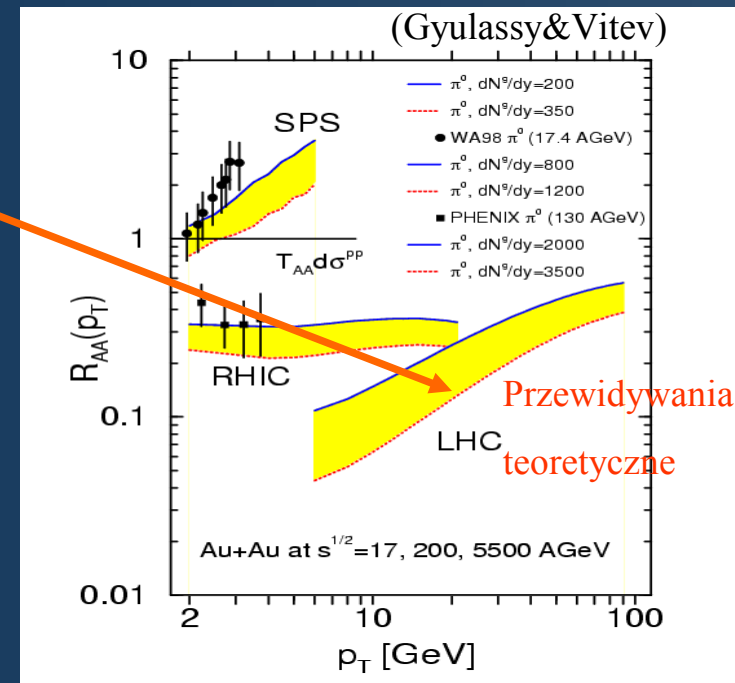
N_{ch} , $dN/d\eta$, $dE_T/d\eta$, flow

- * **Jety i ich tłumienie**

- * **Ciężkie kwarki**

- * **Quarkonia (J/ψ , Υ)**

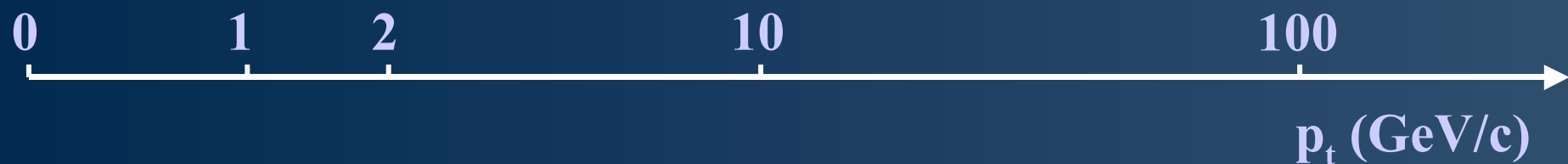
- * **Fotony bezpośrednie (direct)**

Porównanie eksperymentów - pokrycie w p_T

H.A. Gustafsson

Bulk properties

**Hard processes
modified by the medium**

ALICE (małe p_T , PID)

CMS & ATLAS (bardzo duże p_T)

Backup slides

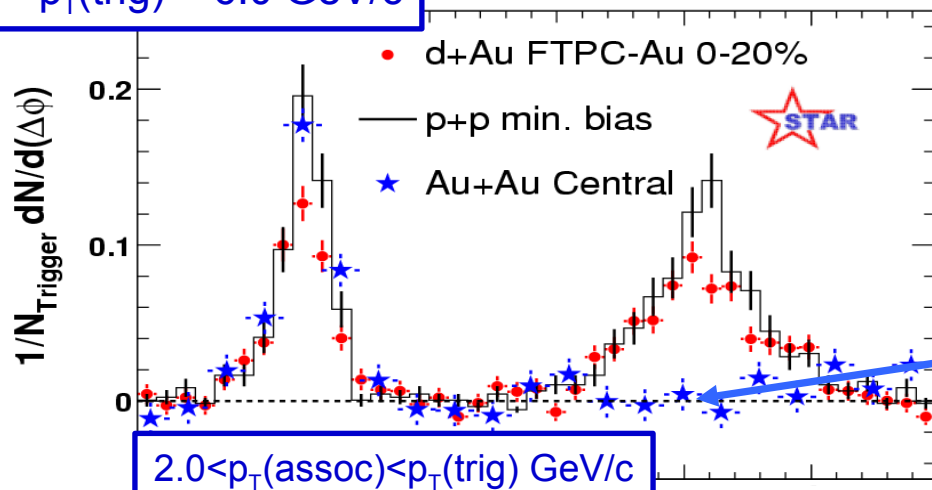

Azimuthal correlations

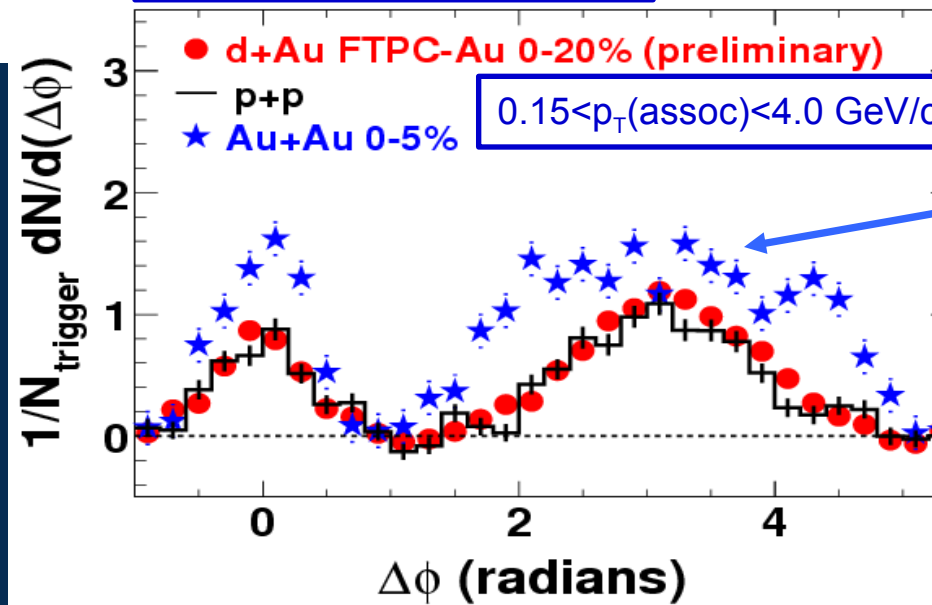
How does the medium respond?

C.Gadliardi

$4.0 < p_T(\text{trig}) < 6.0 \text{ GeV}/c$

High momentum correlation suppressed

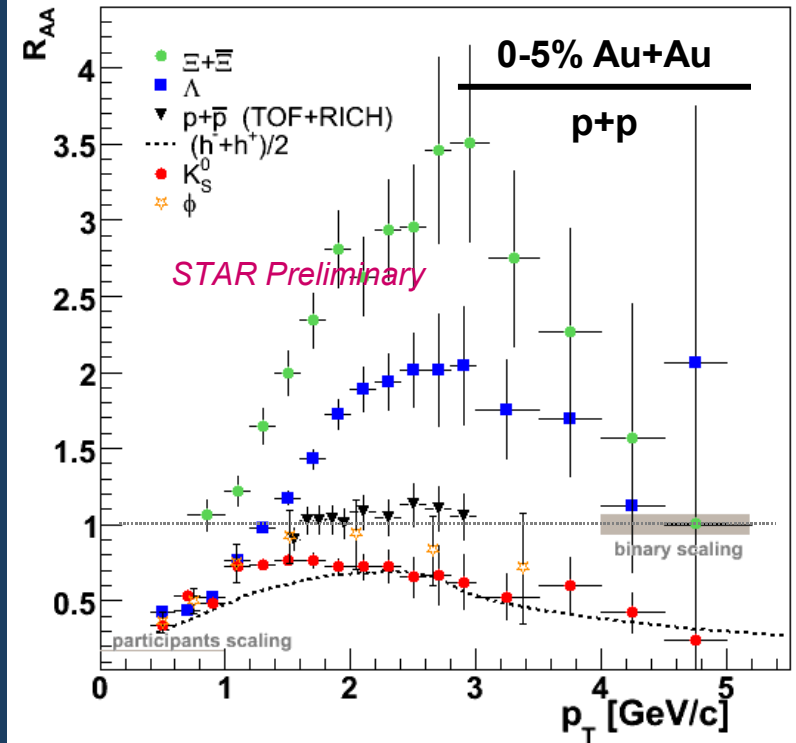
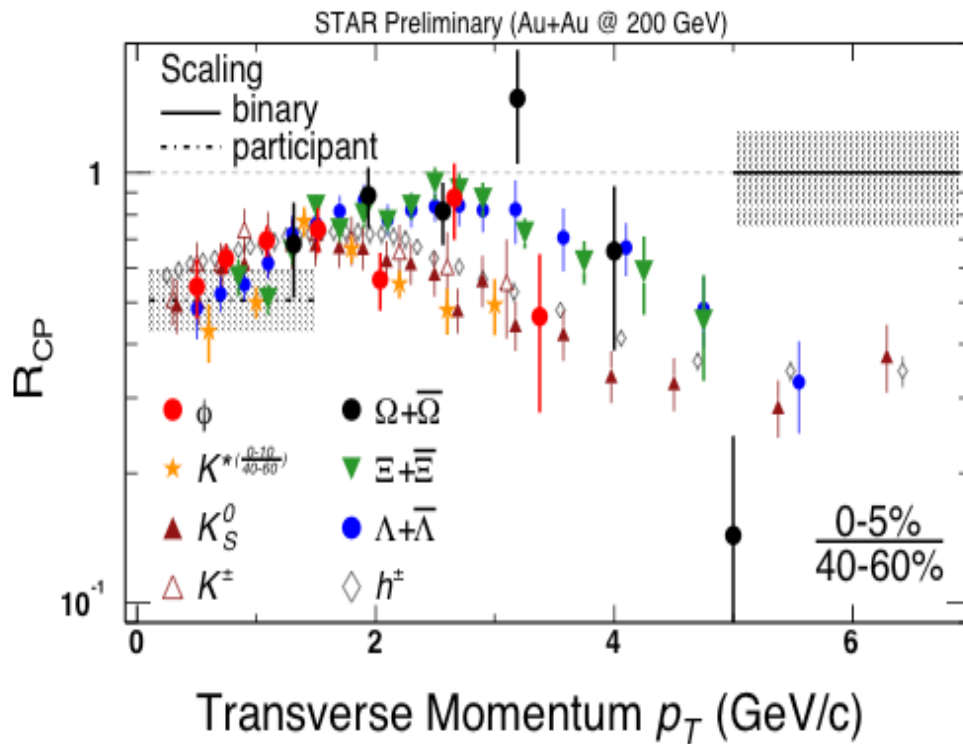
Low momentum correlation enhanced

Recoil distribution soft and broad .

R_{CP} i R_{AA} - różnice

D.Roehrich

Uwaga: $R_{CP} \neq R_{AA}$

Mezony: $R_{CP} < 1$, $R_{AA} < 1$

Bariony: $R_{CP} < 1$, $R_{AA} > 1$